

ISKOLAI ÉLŐ KÖNYVTÁR
NYITOTT KÖNYVEK
NYITOTT OLVASÓK

KÉZIKÖNYV AZ
ISKOLAI ÉLŐ KÖNYVTÁR
MÓDSZERTANÁHOZ

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Nyitott könyvek, nyitott olvasók – Kézikönyv
az Iskolai Élő Könyvtár módszertanához (2016)

Összeállították:
Bánki Erzsébet
Horváth Éva
Marczali Ferenc
Molnár Bálint

Szerkesztette:
Marczali Ferenc

A kiadvány alapjául szolgáló kézirat
összeállításában nyújtott segítséget köszönjük
Szigeti Verának és
Vida Júliának

Köszönjük a szakmai segítséget
Pap Enikőnek és Tóth Györgyinek,
valamint az Aktív Állampolgárság Alapítványnak
és az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának

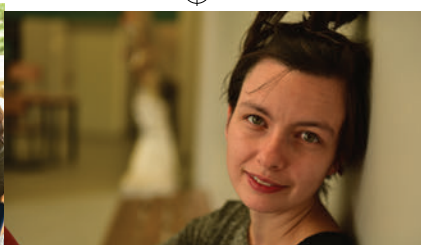
Könyvterv, tördelés és nyomdai előkészítés: Quintilis Kft.

© Európa Tanács, 2016

TARTALOM

I. Bevezető.....	5
1. Az Élő Könyvtár eredete.....	6
2. Hogyan működik az Élő Könyvtár?	6
3. Élő Könyvtár az iskolában.....	7
II. Az Iskolai Élő Könyvtár szervezése és lebonyolítása – lépésről lépésre	9
1. A szervezők	9
2. Élő Könyvek	10
3. Az olvasók.....	14
4. Felkészítő tréning az Élő Könyvek számára.....	15
5. Egy adott Élő Könyvtár eseményhez kapcsolódó előkészületek	16
6. A bevezető óra.....	18
7. Az olvasás napja	19
8. A levezető óra	22
9. Értékelés és visszajelzés az Élő könyveknek	23
III. Iskolai Élő Könyvtár Magyarországon 2012 – 2016	24
Köszönetnyilvánítás	38
1. melléklet: Értékelő kérdőív a diákok részére	39
2. melléklet: Példa bevezető órára.....	41
3. melléklet: Példa levezető órára.....	51
4. melléklet – Összefoglaló információs anyag iskolák számára	55

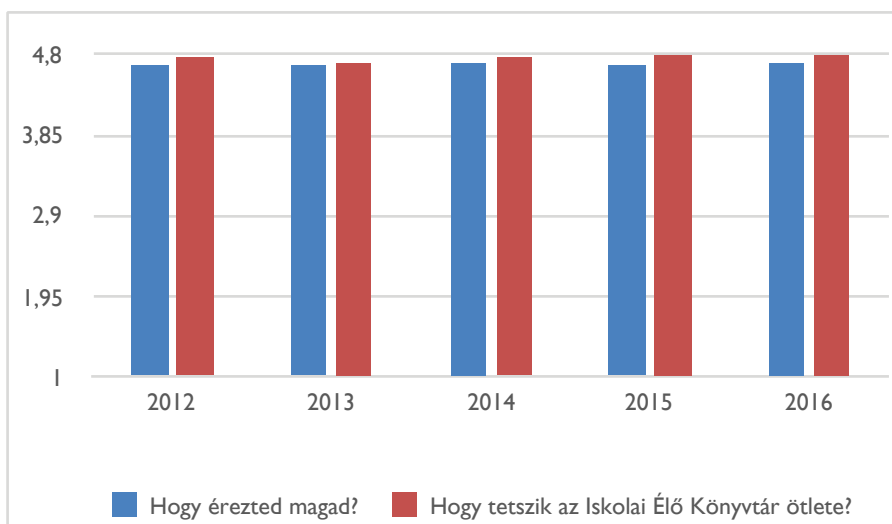

I. BEVEZETŐ

2012-ben az Európa Tanács Budapesti Európai Ifjúsági Központja (BEIK) és az Aktív Állampolgárság Alapítvány egy olyan kis kapacitásigényű, könnyen megvalósítható, ugyanakkor hatékony programot hozott létre, amely megfelelő alkalmazás esetén hatékonyan csökkenti a résztvevő fiatalok előítéleteit a diszkriminált, kisebbségi csoportokkal szemben, fejleszti társas készségeiket, és lehetőséget ad számukra az interkulturális tanulásra. Az Iskolai Élő Könyvtár névre keresztelt projekt azóta – 2016-ig, vagyis jelen kézikönyv összeállításának idejéig – több tucat magyarországi közép- és általános iskolába jutott el, és az eddigi 67 könyvtár-esemény alkalmával körülbelül kétezer diák folytathatott közvetlen, személyes hangvételő beszélgetést önkénteseinkkel.

A projekt eredményeit a III. fejezetben ismertetjük, előljáróban azt emelnénk csak ki, hogy a kérdőíves visszajelzések alapján a diákok körében kezdetektől fogva rendkívüli népszerűségnek örvend a program (I. ábra), ami arra sarkalt minket, hogy ebben a rövid kézikönyvben praktikus tanácsokat adjunk azoknak, akik úgy döntenek – vagy azért, mert ismerik a programot, vagy azért, mert jelen kiadvány felkelti az érdeklődésüket – Iskolai Élő Könyvtár szervezésébe fognak városuk iskoláiban.

I. ábra
A résztvevők megelégedettsége az Iskolai Élő Könyvtár Programmal

1. Az Élő Könyvtár eredete

Az Élő Könyvtár koncepciója 2000-ben született meg Dániában; az „Állítsátok meg az Erőszakot” (Foreningen Stop Volden) nevű ifjúsági civil egyesület szervezett először Élő Könyvtárat Dánia legnagyobb zenei fesztiválján, a Roskilde fesztiválon. Az Európa Tanács Budapesti Európai Ifjúsági Központja (továbbiakban BEIK) hamarosan felfigyelt a módszerre, és 2003-tól kezdődően beillesztette a „Fiatalok az emberi jogok és a társadalmi kohézió elősegítéséért” elnevezésű programjába. A program mögött az az elgondolás húzódik meg, hogy az emberi jogok védelme nem oldható meg egyedül törvények és ajánlások segítségével, azok érvényesülését mindenkinek segítenie kell. Az Európa Tanács intézményes támogatásának és a szervezők kreativitásának hála a módszer rengeteg helyre eljutott a világon, és fesztiválok, iskolák, konferenciák, vásárok, ifjúsági események programjának részévé vált. A koncepció rugalmasságának köszönhetően ma már van mobil Élő Könyvtár busz és on-line Élő Könyvtár chat is. A program népszerűsége egyre nő, ma mintegy 60 országban használják valamilyen formában.

2. Hogyan működik az Élő Könyvtár?

Az Élő Könyvtárban különböző kisebbségi, diszkriminált csoportból származó emberek a „könyvek”, őket lehet „kikölcsönözni”. A „kölcsönzés” vagy „olvasás” ebben az esetben nem más, mint egy személyes beszélgetés, melynek során az olvasó bármilyen kérdést feltehet a kikölcsönzött könyvnek; kiderítheti például, hogy valóban jellemzőek-e rá a különböző sztereotípiák, vagy hogy a könyvnek milyen személyes élményei vannak a kirekesztéssel, diszkriminációval kapcsolatban.

Az Élő Könyvtár a személyes találkozás és beszélgetés eszközével mérsékli az előítéleteket és az ezekből fakadó kirekesztést. A szociálpszichológiában kontaktuselmélet néven ismert, elsőként Gordon Allport által megfogalmazott tézis szerint a különböző társadalmi csoportok közötti távolságtartás, feszültség és ellenségeskedés csökkentésére a személyes interakció a legjobb eszköz¹. Az Élő Könyvtár éppen erre kínál lehetőséget: az olvasók olyan embereknek tehetnek fel kérdéseket, akikkel egyébként nem találkoznának, vagy ha igen, akkor is főként olyan kontextusban, amely nem segíti elő a valódi személyes párbeszédet.

¹ Allport, G. W. (1977): *Az előítélet*, Gondolat Kiadó, Budapest

3. Élő Könyvtár az iskolában

Legalább két érv szól amellett, hogy a hagyományosan fesztiváli környezetben megvalósított Élő Könyvtár programot átültessük iskolai közegbe. Egyrészt, mivel Allport kontaktuselmélete szerint fontos feltétele az attitűdváltozásnak, hogy egy tekintéllyel rendelkező személy vagy intézmény szorgalmazza a különböző csoportba tartozó személyek között kialakuló interakciót², a tekintélyt hordozó iskolai környezet növelheti a program hatékonyságát. Másrészt, az Élő Könyvtár olyan feladatot lát el, amely a kulcskompetenciák rendszerében működő iskoláknak is nevelési feladata.

2006-ban az EU nyolc kulcskompetenciáját határozta meg az élethosszig tartó tanuláshoz. A 2006/962/EK-számú javaslat értelmében³ a nyolc kulcskompetenciát a fiataloknak az iskolakötelezettség végéig el kell sajátítaniuk, mivel ezek teszik őket alkalmassá a felnőtt életre.

A 2007-es Nemzeti Alaptanterv átvette, a 2012-es pedig megtartotta⁴ az Európai Unió által javasolt kulcskompetencia-rendszert, így a magyar iskolai oktatásnak és nevelésnek is feladata, hogy segítse a diákokat ezen kompetenciák kifejlesztésében. Az Iskolai Élő Könyvtárnak elsősorban a szociális és állampolgári kompetenciára nézve lehet fejlesztő hatása.

A szociális és állampolgári kompetencia olyan ismeretek, motívumok, képességek és készségek rendszere, melyek elősegítik a szociális viselkedést⁵. A szociális kompetencia elemei között az önismeretet, az ember önmagával szembeni elvárásait, az ezekhez szükséges önbizalmat, a pozitív szemléletmódot, valamint a másokkal szembeni viselkedés tényezőit – például tolerancia, fejlett kommunikáció – szokás megkülönböztetni.

Azzal, hogy a diákok egy személyes beszélgetés során maguktól az érintettektől értesülnek a kisebbségi csoporttagsággal járó hátrányokról, méghozzá úgy, hogy az interakció nélküli a számonkérés és szemrehányás védekezésre készítet

² Im. 399.

³ *Key competences for lifelong learning* europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11090_en.htm

⁴ <http://www.ofi.hu/nat/mk-nat-2012>

⁵ Nagy József (2003): Szociális kompetencia és proszocialitás. In Zsolnai Anikó (szerk.): Szociális kompetencia – társas viselkedés. Gondolat Kiadó, Budapest.

mozzanatát, az Élő Könyvtár fejleszti a beleérző képességet (ami többet jelent egyszerű toleranciánál), felkelti az őszinte érdeklődést az övékétől eltérő kulturális értékek iránt (ami messzebb mutató attitűd az egyszerű elfogadásnál), valamint a kisebbségekhez tartozó diákok esetében – azáltal, hogy pozitív szerepmodellt nyújt – hozzájárul az megfelelő önismeret fejlődéséhez.

Mindezeken túl – ahogy a gyakorlati útmutatóból látni fogjuk – az Iskolai Élő Könyvtár nagy előnye, hogy könnyen beleilleszthető az iskolák mindennapi életébe azáltal, hogy az amúgy is túlterhelt pedagógusokra csupán minimális szervezői feladatokat ró.

II. AZ ISKOLAI ÉLŐ KÖNYVTÁR SZERVEZÉSE ÉS LEBONYOLÍTÁSA – LÉPÉSRŐL LÉPÉSRE

Egy Iskolai Élő Könyvtár program alapvetően három csoport interakcióján alapul: megvalósulásához szükség van **szervezőkre, Élő Könyvekre és olvasókra**. Kézikönyvünknek ez a fejezete a fenti csoportok összeállítására, egymással való viszonyára vonatkozóan tartalmaz gyakorlati tanácsokat. Útmutatásainkat a BEIK által 2012 és 2016 között szervezett 67 Iskolai Élő Könyvtár tapasztalatait figyelembe véve gyűjtöttük össze.

I. A szervezők

Bárki lehet Élő Könyvtár szervező, aki elkötelezett az emberi jogok iránt és szeretne hatékonyan tenni a csoportközi előítéletesség, gyűlölködés és erőszak ellen. Egy Iskolai Élő Könyvtár esemény lebonyolítása három szervezői szerepkört igényel, de kis létszámú szervezőcsoport esetén egy önkéntes többféle feladatot is magára vállalhat.

Szükség van először is ún. **„könyvtárosokra”**: ők azok a szervezők, akik az Élő Könyveket toborozzák (lásd II.2), kiképzik őket (lásd II.4), elkísérik őket az Élő Könyvtár eseményekre (lásd II.7), facilitálják az eseményt, az olvasók visszajelzésit tolmácsolják az Élő Könyveknek, kezelik a könyvek között felmerülő esetleges konfliktusokat, gondoskodnak a rendszeres továbbképzésükről, támogatják őket az Élő Könyvtárral kapcsolatban felmerült problémáikkal, nehézségeikkel kapcsolatban.

A BEIK Iskolai Élő Könyvtár projektjének első évben négy, a harmadikban három, a továbbiakban pedig két könyvtáros dolgozott a kb. huszonöt fős katalógus mellett. A könyvtárosok vezették a bevezető és levezető foglalkozásokat is, melyekről később lesz szó.

Azért, hogy a programban részt vevő diákok rá tudjanak hangolódni arra a különleges szituációra, amit egy számukra idegen, diszkriminált csoportba tartozó emberrel való személyes beszélgetés jelent – akivel szemben nagy eséllyel viseltetnek előítéletekkel –, és hogy az olvasás után lehetőségük legyen szervezett

keretek között megosztani egymással az élményeiket, fontos, hogy az Élő Könyvtár eseményt egy bevezető foglalkozás előzze meg, és egy levezető foglalkozás kísérje. Ezeket olyan **foglalkozásvezetők** vezessék (ideális esetben két fő), akik tisztában vannak a társadalmi kirekesztés folyamataival, a diszkriminált csoportok magyarországi helyzetével, saját előítéleteikkel, emellett van pedagógiai, képzői, illetve csoportvezetői tapasztalatuk. Szerencsés, ha a könyvtárosok vezetik a foglalkozásokat, részben azért, mert így lehetőségük van megismerni az adott osztály sajátosságait, és ha szükség van rá, segíteni tudják a könyveket az adott olvasásra való felkészülésben, részben pedig azért, mert a bevezető foglalkozás alkalmával jó esetben kialakul a bizalom a diákok és a könyvtárosok között, így később az olvasás már oldottabb légkörben tud megvalósulni.

Saját projektünkben a BEIK munkatársa kutatta fel az iskolákat, küldött nekik együttműködési nyilatkozatot, és végezte az időpontegyeztetést.

A szervezői csapat harmadik szereplője a kapcsolattartó, aki felveszi a kapcsolatot az oktatási intézményekkel, ajánlja nekik a programot, majd az érdeklődő osztályfőnökökkel időpontot egyeztet a bevezető és levezető foglalkozásokra, valamint magára az Élő Könyvtárra vonatkozóan.

2. Élő Könyvek

Az Élő Könyvtár legfontosabb szereplői maguk a könyvek, így kiválasztásuknál – amit alapvetően a könyvtárosok végeznek -- körültekintően kell eljárni. A kiválasztás első lépése a könyvcímek, vagyis a képviselni kívánt diszkriminált csoportok körének meghatározása. Ennél a munkafázisnál fontos figyelembe venni a Magyarországra vonatkozó, előítéletekkel kapcsolatos vizsgálatokat, felméréseket.

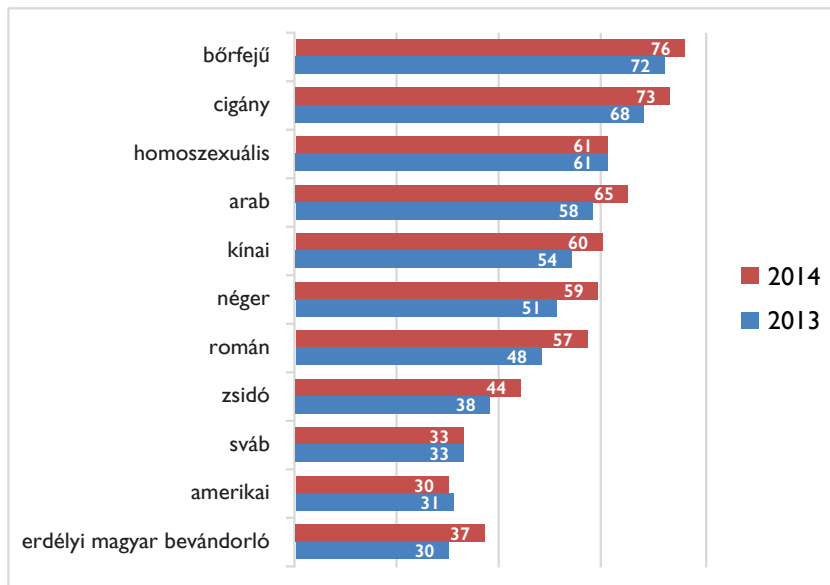
Egy 2007-es és egy 2011-es felmérés szerint hazánkban rendkívül előítéletesek a bevándorlókcal és menekültekkel – azon belül is az arabokkal –, az **LMBTQ személyekkel** (leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű, queer), a romákkal szemben, valamint rendkívül elterjedt a **nőket** lebecsülő szexizmus⁶. Az utóbbi időben felerősödtek a zsidókkal szembeni előítéletek: egy 2015-os felmérés szerint a magyar társadalom 23%-a erősen, 12%-a pedig

⁶ G. Márkus György: Előítéleteség Európában, intolerancia Magyarországon, in XXI. Század – Tudományos Közlemények 2012/27 (http://epa.oszk.hu/02000/02051/00027/pdf/EPA02051_Tudomanyos_Kozleme-nyek_27_2012_aprilis_073-084.pdf)

Dencső Blanka, Sik Endre: Adalékok az előítéleteség mértékének és okainak megismeréséhez a mai Magyaror-szágon in. Educatio 2007/1 (<http://epa.oszk.hu/01500/01551/00039/pdf/413.pdf>)

mérsékelt antiszemita, ami kétszázalékos növekedést jelent az előző évhez képest⁷. Az alapján, ahogy a megkérdezettek diszkriminált csoportoktól való társadalmi távolsága alakul, ez utóbbi tanulmány is lesújtó képet fest, nem csak a zsidókkal, de a többi kisebbséggel szembeni ellenszenvről is:

2. ábra
„Nem járulna hozzá ahhoz, hogy a szomszédságába költözzön egy...” százalék⁸

Bár pontos adatokat szolgáltató kutatások az ő esetükben kevésbé állnak rendelkezésre, nyilvánvaló, hogy erősek az előítéletek a **hajléktalanokkal, HIV+ személyekkel** kapcsolatban, valamint – annak ellenére, hogy a fiatalok többsége szimpátiával viseltet irántuk⁹ – rendkívül erős a **testi fogyatékosok** társadalmi kirekesztése.

A fentiek alapján tehát törekedni kell arra, hogy a könyv-csapatban (a „katalógusban”) legyenek menekültek, LBMTQ személyek, cigányok, zsidók, hajléktalanok, HIV+ személyek, fogyatékkal élők, bevándorlók, és a nők érdekeit hitelesen képviselő

⁷ Hann Endre, Róna Dániel: Antiszemita előítéletesség a mai magyar társadalomban, Kutatási jelentés, 2015 (http://tev.hu/wp-content/uploads/2014/04/Median_TEV_antiszemitizmus-tanulmany_2014_HU.pdf)

⁸ Uo. 14.

⁹ Barcy Magdolna, Diósi Pál, Rudas János: Vélemények a másságról – előítéletek a fiatalok körében. Animula Kiadó, 1996

A BEIK katalógusában a projekt öt éve alatt a fentiekén kívül hosszabb-rövidebb ideig szerepelt pl. volt drogos, józan alkoholista, végtaghiányos, transznemű nő, rákból felgyógyult, szivárványcsalád tagja, volt étkezési zavaros, Asperger-szindrómás, értelmi fogyatékos, látássérült.

feministák. Ezen felül természetesen a katalógus tetszés szerint bővíthető bármely diszkriminált, vagy előítéletektől sújtott csoport képviselőjével, illetve olyan személyekkel, akik maguk ugyan nem diszkrimináció áldozata, de különböző diszkriminált csoportok érdekeit képviselik (pl. állatjogi aktivisták).

Legyen bármilyen sokszínű is a katalógus, javasoljuk, hogy a benne helyet kapó könyvek essenek bele a következő kategóriák valamelyikébe:

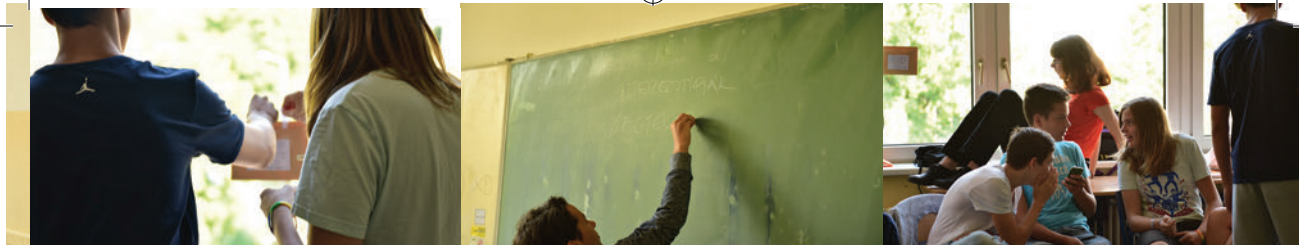
- származásuk alapján diszkriminált emberek (pl. cigányok, feketék),
- **élethelyzetük miatt** áldozattá vált emberek (pl. hajléktalanok),
- bizonyos széles körben elfogadott társadalmi normáktól való eltérő életmódjuk **vagy identitásuk** miatt diszkriminált személyek (pl. melegek),
- azok, akik egy általuk szabadon választott (az emberi jogokkal összeegyeztethető) **ideológia, mozgalom képviselőjeként** vesznek részt a programban (pl. feministák).

Léteznek egyéb szempontok alapján szerveződő Élő Könyvtárak is, például olyanok, ahol helyet kapnak különböző foglalkozások képviselői (pl. rendőr, matematikus), vagy olyan, nem diszkriminált csoportokhoz tartozó emberek, akikkel szemben mégis erős előítéletek élnek a többségi társadalomban (pl. politikus, katolikus pap). Az ilyen tematikájú Élő Könyvtáraknak is megvan a létjogosultsága, ám ha az emberi jogi szempontokat tartjuk szem előtt, és elsődleges célunk a diszkrimináció csökkentése, megfontolandó, hogy az előző bekezdésben felsorolt négy csoport valamelyikéből válasszunk könyvcímeket.

Hol találjuk meg a jövőbeli Élő Könyveket?

Az Élő Könyvek toborzásának egyik leghatékonyabb módja, ha felvesszük a kapcsolatot az adott csoportokat képviselő civil szervezetekkel. Sok civil szervezet működtet különböző iskolai programokat, így jó eséllyel tudnak olyan potenciális

Élő Könyveket ajánlani, akinek már van tapasztalatuk a fiatalokkal való együttműködésben, illetve abban, hogy a saját csoporttagságukkal kapcsolatos negatív élményeikről beszéljenek. Azért is célravezető aktivista múlttal rendelkező Élő Könyvet választani, mert nekik általában több ismeretük van az előítéletekkel és a diszkriminációval kapcsolatban, esetleg már részt is vettek valamilyen érzékenyítő tréningben, így maguk is kevésbé előítéletesek saját csoportjukkal, illetve más csoportokkal szemben.

Előfordulhat, hogy ezzel a módszerrel nem sikerül feltölteni a katalógust, ebben az esetben érdemes megkérdezni a már bevont Élő Könyveket, van-e esetleg az ismerősi körükben olyan ember, akit keresünk.

A projektbe bevont Élő Könyveknek mindenképpen felkészítő tréninget kell tartani, ám mielőtt meghívnánk az újonnan felkutatott önkéntest a soron következő tréningre, fontos, hogy találjunk alkalmat egy személyes találkozásra. A személyes találkozó célja, hogy egy beszélgetés - „próbaolvasás” – során felmérjük, milyen benyomást tenne az adott Élő Könyv az olvasókra, illetve hogy mennyire érzi magát komfortosan, ha magáról és az általa reprezentált csoportról kell beszélnie. Ha úgy ítéljük meg, hogy az Élő Könyv-jelöltet esetleg nem találnák szimpatikusnak az olvasók, illetve láthatóan nehéz neki az adott témáról beszélni, keressünk tovább. Bár az Élő Könyvek felkészítésénél nagy hangsúlyt kap a saját előítéletek tudatosítása és leküzdése, ha jelöltünk nagyon előítéletesnek tűnik saját, illetve más csoportokkal szemben, szintén érdemes elgondolkodni azon, hogy mást keressünk, hiszen egy néhány napos tréning nem elég a mélyen gyökerező előítéletek felszámolásához. Ha Élő Könyv-jelöltünk teljes munkaidőben dolgozik, és előreláthatóan nehezen fogja tudni megoldani, hogy részt vegyen a tanítási időben zajló eseményeken, keressünk mellé olyan önkéntest is, aki szabadabban rendelkezik az idejével.

Tapasztalatunk szerint érdemes minden címhez legalább két önkéntest találni, akiket előre lefektetett szabályok alapján „rotálunk” (pl. felváltva hívjuk őket, vagy kevésbé rugalmas időbeosztással rendelkező önkéntesek esetén törekszünk arra, hogy a félév végére mindketten körülbelül ugyanannyiszor szerepelhessenek.)

3. Az olvasók

Szemben például a fesztiválokön szervezett Élő Könyvtárakkal, az Iskolai Élő Könyvtárak olvasói egy jól körülhatárolható csoportot alkotnak, amely egy adott osztály diákjaiból (ha osztályhoz megyünk), esetleg az adott iskola valamilyen

Tapasztalatunk szerint ritka, hogy a diákok kényszerként élik meg a részvételt az Élő Könyvtárban, öt év alatt egyszer fordult el, hogy egy diák nem akart részt venni a beszélgetésekben. Valamivel gyakoribb, hogy valaki szeretne passzív maradni, amit – mivel általában párosával vagy csoportosan történnek a beszélgetések – minden további nélkül megtehet. Könyvtárosként bátoríthatjuk a bizonytalanabb diákokat az aktív részvételre, de ne presszionáljunk senkit.

szempont szerint összeválogatott tanulóiból áll (ha pl. iskolai egészségnapra megyünk, és különböző osztályokból vegyesen jelentkező diákok fognak kölcsönözni). Mindez rendkívül hatékonyá teszi az olvasók „toborzását”, hiszen míg egy fesztiválon minden potenciális olvasót egyenként kell elérni, iskolai közegben elég az iskolaigazgatót vagy az

osztályfőnök/szaktanárt meggyőzni a program fontosságáról, és ők az iskolai rendszer adottságait kihasználva garantálják, hogy megfelelő számú olvasó fog megjelenni.

Lehetséges ellenérvként felmerülhet az iskolákban szervezett Élő Könyvtárakkal szemben, hogy míg egy fesztiválon minden olvasó önként vesz részt a programban, esetünkben a diákok „rá vannak kényszerítve”, hogy beszélgessenek a könyvekkel. Ez igaz, ám a diákok egyrészt nagyfokú szabadságot élveznek az olvasni kívánt könyvek kiválasztásával kapcsolatban (az osztályba érkező Élő Könyvek közül tetszés szerint választják ki azt a hármat, aki a legjobban érdekli őket), másrészt az, hogy az iskola intézményi tekintélyével legitimálja a programot, akár fokozhatja is az elérni kívánt hatást.

Amikor a kapcsolattartó megkeresi az iskolákat, érdemes egy, a 3. mellékletben található rövid tájékoztatóhoz hasonló összefoglalót küldenie a programtól. Ne csak az iskolaigazgatókkal vegyük fel a kapcsolatot, nekik ugyanis ritkán van kapacitásuk arra, hogy külső programok szervezésével foglalkozzanak. Hatékonyabb, ha egy lelkes tanárt, ifjúsági szervezőt, diákszervezet tagját vagy gyermekvédelmi felelőst sikerült megnyernünk az ügynek – utóbbiak segítségével ráadásul több iskolába is eljuthatunk.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a program beindításának első évében viszonylag sok időt és energiát kell fektetni az iskolák bevonásába, de ahogy híre megy a projektnek, az iskolák elkezdnek maguktól jelentkezni, valamint a már résztvevő iskolák is szeretnék újabb és újabb osztályokhoz eljuttatni a programot. Nagyobb városokban, ahol kivitelezhetetlen, hogy minden iskolába eljussunk, érdemes figyelembe venni, hogy vannak olyan intézmények, ahol megvan a hagyománya az emberi jogi, civil programok meghívásának. Bár könnyebb lehet bevinni a programot egy ilyen iskolába, igyekezzünk olyan gimnáziumokba, szakiskolákba és szakközépiskolákba is eljutni, ahol a gyerekeknek ritkábban adódik lehetőségük részt venni érzékenyítő programokban. Ha az érdeklődő osztályok száma meghaladja a kapacitásunkat, és választanunk kell két iskola között, lehet ez az egyik szempontunk.

4. Felkészítő tréning az Élő Könyvek számára

Ha sikerült 10-15 önkéntest toboroznunk (legalább ennyi Élő Könyvre van szükség ahhoz, hogy egy harminc fős osztály minden tagja olvasni tudjon), egy rövid képzés keretében fel kell készítenünk őket könyvszerepükre. A hagyományos, fesztivál jellegű Élő Könyvtár esetén is hasznos, ha a könyvek már az esemény előtt megismerhetik egymást és a szervezőket, illetve segítséget kapnak a felkészüléshez, ám ez fokozottan igaz az Iskolai Élő Könyvtár esetén, ugyanis az iskolák adta változó környezet, az olvasások gyors tempója, és a speciális olvasói csoport mind külön kihívásokat tartogatnak. Könnyebb megbirkózni ezekkel a kihívásokkal, ha az Élő Könyvek és könyvtárosok jól ismerik egymást, összeszokott, támogató csapatot alkotnak, és ha a lehető legtöbb problémás helyzetre van a kezükben kész, kipróbált megoldás.

Képzésre azért is szükség van, mert a projekt az előítéletek és diszkrimináció minden formája ellen igyekszik fellépni, ezért elengedhetetlen, hogy mind a könyvek, mind a szervezők tisztában legyenek előítéleteikkel, és ne csak a saját, hanem a többi diszkriminált csoport érdekeit és méltóságát is szem előtt tartás. A képzés időtartama a lehetőségek függvényében egy naptól három napig terjedhet, céljai pedig a következők lehetnek:

- a program és a többi résztvevő megismerése
- csapatépítés, a bizalom és együttműködés megalapozása

- társadalmi kirekesztéssel kapcsolatos alapfogalmak elsajátítása, érzékenyítés a diszkrimináció minden formájára
- a saját identitással, előnyös és hátrányos csoporttagságokkal kapcsolatos tudatosság növelése
- saját előítéletek tudatosítása
- a középiskolás fiatalok mint olvasók sajátosságai, szükségletei
- az Élő Könyv-szereppel kapcsolatos saját erősségek, akadályok, problémák és fejlődési lehetőségek feltérképezése
- az Élő Könyv-szerep gyakorlása szerepjátékokkal, megoldások kidolgozása problémás helyzetekre
- a katalógus összeállítása
- az Iskolai Élő Könyvtár főpróbája
- az Élő Könyv-szerepre való alkalmasság értékelése, döntés a részvételről (az Élő könyvek és a szervezők részéről egyaránt)

A képzés gyakorlatainak összeállításához ajánljuk az Európa Tanács gondozásában megjelent Kompaszképzői kézikönyvet, illetve annak angol, orosz és arab nyelven elérhető online változatát.¹⁰

5. Egy adott Élő Könyvtár eseményhez kapcsolódó előkészületek

Ha sikerült megegyeznünk az iskolával az Élő Könyvtár, valamint a bevezető és levezető foglalkozások időpontjával kapcsolatban, fontos, hogy megfelelően tájékoztassuk a **fogadó intézményt** az igényeinkről. Mindenképpen érdemes jelezni a következőket:

- A bevezető és levezető órák 45 percesek, az olvasás 90 perces, és nem tartunk közben szünetet. Ideális esetben a bevezető óra legfeljebb egy héttel előzze meg az olvasást, valamint az olvasás és a levezető óra között se teljen el egy hétnél több idő. Ha megoldható – mert például egészségnapra hívnak minket, és hosszabb idő áll rendelkezésre – az olvasás és a levezető óra lehet akár egy napon is. Előfordulhat, hogy az iskola nem tud külön napot biztosítani a bevezető órára, azonban ilyenkor is mindenképpen tartsunk az olvasás előtt egy rövidített, 15 perces ráhangoló foglalkozást.

¹⁰ <http://www.coe.int/en/web/compass>

- Tájékoztassuk a fogadó tanárt, hogy az olvasáshoz úgy kell majd berendezni a termet, hogy a padokat kivisszük az osztályból, vagy kitoljuk a terem szélére, hogy csak a székek maradjanak bent. Az is elképzelhető, hogy bent hagyjuk a padokat és kisebb „boxokat” építünk belőlük, melyekkel elválasztjuk egymástól a beszélgető csoportokat. Pontosán annyi székre lesz szükségünk, hogy minden diáknak és minden könyvnek jusson egy. A székek végső elrendezését a könyvtárosok végzik majd, de időt nyerhetünk azzal, ha a teremből már ki vannak pakolva a padok, amikor megérkezünk az iskolába.
- Amennyiben van rá lehetőség, az átlagosnál nagyobb termet, esetleg ebédlőt, tornatermet kérjünk az olvasáshoz. A kisebb osztálytermek levegőtlenek és zajosak lehetnek, hiszen ilyenkor akár tucatnyi ember is beszélhet egyidejűleg.
- Jelezzük a szervező tanárnak, hogy szükségünk lesz egy zárható teremre, ahová az Élő Könyvek letehetik a táskájukat, kabátjukat a megérkezés után, és leülhetnek, amíg nem kezdődik az esemény, illetve ahol nyugodtan beszélgethetünk velük a program lebonyolítása után körülbelül fél órán át.
- Azt is érdemes jelezni, hogy örülnénk, ha az iskola tudna vizet és poharakat biztosítani, hogy a könyvek tudjanak inni a beszélgetések között.

Természetesen nem csak az iskolát, de az **önkénteseinket is** tájékoztatnunk kell a soron következő alkalommal kapcsolatban. Ezt megkönnyítendő, már a projekt elején tanácsos létrehozni egy olyan levelezőlistát, amelyen az összes Élő Könyv és a szervezők is rajta vannak. Amint sikerül megállapodni egy iskolával az esemény időpontjáról, mihamarabb tájékoztassuk az Élő Könyveket (pontos hely, idő), és kérjük meg őket, hogy jelezzék, el tudnak-e jönni. A beérkező jelentkezésekből állítsuk össze az adott esemény katalógusát.

Tapasztalataink szerint az az ideális, ha 2-3 diákra jut egy Élő Könyv, ha tehát egy 30 fős osztályba érkezünk, 10-15 Élő Könyvet érdemes hívni. Ha ennél kevesebbet hívunk, túlságosan nagy csoportokban fog folyni a beszélgetés, ami oda vezet, hogy személyes interakció helyett az Élő Könyvek kénytelenek lesznek kiselőadásokat tartani a 4-5 főből álló olvasócsoporthoz, ha viszont több önkéntest viszünk, nagyobb eséllyel fordul elő, hogy több könyvnek nem jut majd olvasó.

Ha több önkéntes jelentkezik egy alkalomra, mint amennyit el szeretnénk vinni, mérlegeljünk: ha lehet, válasszunk olyan önkénteseket, akik kevesebb alkalmon vettek részt, vagy akik munkájuk miatt csak kivételes esetekben tudnak eljönni. Ügyeljünk arra, hogy egyik Élő Könyv se érezze mellőzve magát, a projekt során

mindenkinek biztosítsunk közel egyenlő számú részvételi lehetőséget. Ha összeállt a katalógus, azt küldjük el a közös levelezőlistára, majd az esemény előtt egy héttel, és egy nappal is küldünk emlékeztető e-mailt, benne az iskola pontos megközelíthetőségével, az érkezési időponttal, információval arról, hogy kapnak-e ételt, italt az iskolától, stb.

Lehetnek olyan Élő Könyvek, akik nem, vagy csak ritkán tudnak e-mailt olvasni. Őket értelemszerűen telefonon értesítsük az új alkalmakról, és tájékoztassuk a helyszínről és az időpontról.

6. A bevezető óra

Az olvasást megelőző legfeljebb egy héten belül kerüljön sor a 45 perces bevezető óra megtartására, melyet a foglalkozásvezetők facilitálnak (akik egy személyben könyvtárosok is lehetnek). Itt, és a levezető foglalkozás során is tartunk magukat az emberi jogi nevelés nem-formális módszereire érvényes irányelvekhez¹¹. Már a bevezető óra előtt érdemes tisztázni a tanárokkal, hogy szeretnék, ha ők passzív megfigyelőként vennének részt az Élő Könyvtár minden állomásán: kérjük meg őket, hogy ne fegyelmezzék a diákokat és ne hallgassanak bele a beszélgetésekbe.

Miért nem szerencsés, ha a tanárok a diákokkal közösen beszélgetnek a könyvekkel? Bár sokszor nem könnyű megkérni a lelkes pedagógust, hogy maradjon ki az olvasásból, a jelenléte akadálya lehet annak, hogy a diákok megkérdezzék azt, ami a legjobban érdekli őket. Az olvasók például gyakran tesznek fel kérdéseket saját droghasználatukkal kapcsolatban a volt drogos könyvek, illetve többször előfordult, hogy valaki előbújt valamelyik LMBTQ könyvek – ha jelen lett volna a tanár a beszélgetésnél, mindez valószínűleg nem történhetett volna meg, és a beszélgetés személytelenebb szinten zajlott volna. Megoldást jelenthet, ha megkérjük a tanárt, hogy inkább – ha van ilyen – egy olvasó nélkül maradt könyvvel beszélgesse.

A kézikönyv melléklete tartalmaz egy minta-óratervet a bevezető órához. Ez az óraterv a következő modulokból áll:

¹¹ Az emberi jogi nevelés nem-formális módszerei a résztvevők igényeire helyezik a hangsúlyt, bátorítják és elősegítik a részvételt a tanulási folyamatban, lehetőséget biztosítanak a reflexióra és a vitára, valamint támogatják a tanulókat abban, hogy az elsajátított új információkat és képességeket praktikus formában is kipróbálhassák.

1. A fő fogalmak tisztázása:

- A sztereotípiák, az előítélet és a diszkrimináció fogalmának, ill. ezek összefüggéseinek megvitatása.
- A saját csoportjukkal szembeni sztereotípiák, előítéletek tudatosítása.
- A mai magyar társadalomban diszkriminációt elszenvedő csoportok összegyűjtése.

2. Érzékenyítés a kisebbségi csoportokhoz tartozók életével kapcsolatban.

3. Az Élő Könyvtár katalógus ismertetése, kérdések megfogalmazása a könyvekhez, az olvasók érdeklődésének felkeltése.

7. Az olvasás napja

Előkészületek a helyszínen

Az esemény kezdete előtt alkossunk a teremben 3-4 székkel álló kis „szigeteket”, melyek a lehető legmesszebb helyezkednek el egymástól. Szigetenként egy-egy székre helyezünk egy-egy könyvcímet (vagyis az adott Élő Könyv csoportjának elnevezését, pl. „cigány”, „meleg”, amit érdemes laminált A/5-ös lapra nyomtatni). Ügyeljünk arra, hogy a mozgást vagy tájékozódást nehezítő fogyatékkal élő könyvek a bejárathoz közeli szigetekre kerüljenek, megkönnyítendő a közlekedésüket. Ügyeljünk arra is, hogy csak annyi széket használjunk, amennyi olvasó és könyv részt vesz az eseményen, valamint hogy egyenlően osszuk el a székeket a szigetek között.

Olvasás

Miután berendeztük a termet, hívjuk be a diákokat, üdvözljük őket, majd ismertessük a könyvtár szabályait.

Az Iskolai Élő Könyvtár szabályai:

1. Az olvasónak a könyvet ugyanolyan állapotban kell visszaszolgáltatnia, ahogy azt kikölcsönözte. Ahogy a valódi könyvtárban is tilos a könyveket megrongálni, a lapokat kitépni vagy összefirkálni, az Élő Könyveket is tilos bántani.
2. A könyvtől bármit és bárhogy szabad kérdezni, de sosem bántó szándékkal.
3. Egy könyv húsz percre kölcsönözhető ki. A húsz perc leteltével minden olvasó kölcsönözhet egy új könyvet. Öt perccel az olvasás vége előtt körbe fogunk menni, és jelezzük, hogy hamarosan véget fog érni az olvasás.

4. Olvasás közben nem lehet könyvet váltani.
5. Összesen három könyvet lehet kikölcsönözni.

Amennyiben mindenki elfogadja a házirendet, mondjuk el újra, hogy az olvasások húsz percig tartanak, és három olvasási kör lesz. Hívjuk fel a diákok figyelmét arra, hogy amennyiben nem tudják kikölcsönözni az a könyvet, akit a legjobban szeretnének, jelezzék nekünk, és mi foglalunk nekik helyet a második vagy a harmadik körre. Kérjük meg őket, hogy amikor helyet keresnek maguknak, ne vigyék át a székeket egyik szigettől a másikig, mivel így elkerülhető az a helyzet, hogy valamelyik könyvnek több olvasója lesz, miközben egy másik olvasók nélkül marad.

Ezután járunk körbe a teremben, és olvassuk fel a székekre helyezett Élő Könyvcímeket. A diákok így tudni fogják, melyik könyv hol ül majd. Bizonyos címeknél (pl. „vegán”, „LMBT személy hozzátartozója”) érdemes rákérdezni, hogy tudják-e, pontosan mit jelent a cím. Miután az összes címet felolvastuk, kérjük meg a diákokat, hogy válasszanak könyvet, és foglalják el az egyik hozzá tartozó széket. Előfordulhat, hogy egyes könyvek iránt túl sokan, vagy túl kevesen érdeklődnek – próbáljunk kedvet csinálni a kevesebb olvasót vonzó könyvekhez, azokat pedig, akinek nem jut már szék, kérjük meg, hogy az adott körben válasszanak mást.

Miután az összes diák elfoglalta a helyét, behívjuk az Élő Könyveket és kezdetét veszi az olvasás. Tizenöt perc leteltével járunk körbe, és jelezzük a résztvevőknek, hogy öt perc van hátra az olvasásból: ha van valami, amit mindenképpen szeretnének megkérdezni, még megtehetik. Tapssal vagy csengővel jelezzük, ha letelt a húsz perc, majd kérjük meg az Élő Könyveket, hogy hagyják el a termet. A diákok ezután újra választanak maguknak egy címet. A második és harmadik olvasás menete hasonlóképpen zajlik, mint az első. A harmadik olvasás után – miután az Élő Könyvek kimentek – lehetőséget adunk a résztvevő tanulóknak egy rövid visszajelzésre azzal kapcsolatban, hogy hogyan érezték magukat.

Rövid visszajelzés a diákok részéről

Ehhez az egyik könyvtáros a diákokkal marad, és megkéri őket, hogy rendezzék körbe a székeket. Mondjuk el, hogy néhány állítást fogunk felolvasni, és kérjük meg őket, hogy ha teljesen egyetértenek az adott állítással, emeljék magasba a kezüket, ha egyáltalán nem, engedjék le, máskülönben pedig annyira emeljék fel, amennyire egyetértenek vele.

Néhány állítás, amit használhatunk:

- Jól éreztem magam.
- Elfáradtam.
- Megtudtam valami újat.
- Elszomorodtam.
- Unatkoztam.
- Kíváncsi lettem.
- Újabb kérdések merültek fel bennem.
- Elgondolkodtam.
- Meglepődtem.
- Szívesen beszélgetnék még a könyvekkel.

Ezután kérjük meg őket, hogy töltsék ki a részletes értékelő kérdőívet (I. melléklet), majd búcsúzzunk el tőlük.

Mindezzel párhuzamosan a másik könyvtáros az Élő Könyvekkel marad, és facilitálja az értékelő beszélgetést.

Az olvasó nélkül maradt Élő Könyvek

Előfordulhat, hogy egy-egy Élő Könyvnek valamelyik körben nem akad olvasója. Erre érdemes már a tréning során felkészíteni a könyveket, és tudatosítani, hogy ez nem a személyüket minősíti: az érdektelenség vagy elutasítás oka lehet az előítéletesség, de egyszerűen a csoportdinamika is (a tanulók sokszor stabil csapatokban járnak könyvről könyvre).

Ha csak annyi széket készítünk elő, ahány olvasó van, megelőzhetjük a fenti kényelmetlen helyzetet, de így is előfordulhat, hogy tolongás alakul ki egy címnél, máshol viszont nincs jelentkező. Ezekben az esetekben a könyvtáros feladata, hogy körbejárjon, és (akár egy kedvcsináló „könyvajánló” kíséretében) felajánlja a szabadon maradt címet akár olyan diákoknak is, akik már leültek. Ezzel a módszerrel általában sikerül minden Élő Könyvet „kiadni”, amennyiben viszont nagy az ellenállás, hagyjuk, hogy a diákok oda üljenek, ahová szeretnének. Az olvasó nélkül maradt könyv ilyenkor pihenhet, vagy beszélgethet a bent tartózkodó tanárral. Később érdemes a tanulókkal és tanárokkal beszélni arról, mi lehet az oka az egyes címek elutasításának.

Értékelő beszélgetés az Élő Könyvekkel

Mivel az Élő Könyvek számára megterhelő lehet az olvasás, tapasztalataink szerint szükségük van rá, hogy közvetlenül a kölcsönzések vége után összeüljenek, és az egyik könyvtáros irányításával biztonságos és ismerős közegben osszák meg érzéseiket, élményeiket, kérdéseiket. Erre az iskola által biztosított külön teremben kerülhet sor, miközben a másik könyvtáros a diákok rövid visszajelző körét facilitálja, valamint kitölteti a kérdőíveket.

Néhány kérdés, amit feltehetünk a könyveknek: „Hogy érzitek magatokat most?” „Milyenek voltak a beszélgetések?” „Ért valami új élmény?” „Felmerült bennetek új kérdés?” „Milyen helyzetek jelentettek kihívást?” „Mi az, ami jól működött?” „Mit tanultál a saját könyv-szerepedről a mai alkalommal?” A beszélgetés során figyeljünk arra, hogy a könyvek lehetőleg arról beszéljenek, hogy hogyan hatott rájuk egy-egy olvasó vagy egy-egy kérdés, és ne az olvasókat értékeljék.

A könyvtárosok feladata figyelni arra is, hogy mindenkinek nagyjából egyenlő idő jusson, és hogy ha komoly probléma vagy kérdés merül fel, később próbáljunk ezekre megoldást, választ találni. Ezeknek a beszélgetéseknek csapatépítő funkciója is van: lehetővé teszik a tréningen kialakult bizalom, közösségi érzés és lojalitás fenntartását, valamint lehetőséget nyújtanak arra, hogy a könyvek indirekt módon további információkat szerezzenek a többieket érő előítéletekről, diszkriminációról.

8. A levezető óra

A levezető órára az olvasás után egy héten belül érdemes sort keríteni (ha ennél tovább várunk, elhalványulhatnak az Élő Könyvtár során szerzett élmények), de jól működhet az is, ha egy rövid szünetet követően még az olvasás napján megtartjuk az órát.

A levezető órához készült minta-óraterv a 3. mellékeltben található. A minta-óra a következő modulokból áll:

1. Az Élő Könyvtár rövid értékelése különböző szempontok alapján.
2. Csoportos plakátkészítés egy-egy kiválasztott Élő Könyvről.
3. A fiatalok cselekvési lehetőségei.

9. Értékelés és visszajelzés az Élő könyveknek

A program minőségének biztosítása érdekében elengedhetetlen az alapos és körültekintő értékelés beépítése, melynek legegyszerűbb és legobjektívebb módja az olvasást követő kérdőíves értékelés. Az általunk összeállított és használt kérdőív megtekinthető az I. mellékletben. A válaszokat a szervező csapat tagjai vezessék fel egy Excel-táblázatba. A kérdőív két részből áll: egy általános, az egész eseményre vonatkozó részből, illetve az egyes olvasásokra vonatkozó kérdésekből. Az adatrögzítést végző szervező az előbbit továbbítja a közös levelezőlistára, míg az egyes könyvekre vonatkozó visszajelzéseket csak az érintett Élő Könyv, illetve a szervezőcsapat többi tagja kapja meg.

Annak, ha egy Élő Könyv negatív értékelést kap, gyakran csupán az az oka, hogy az olvasó erős előítéllettel viseltet a csoportja iránt, ezért az ilyen visszajelzéseknek egészen addig nem kell nagy jelentőséget tulajdonítani, amíg nem rajzolódik ki egy felismerhető mintázat. Ha azonban a tendenciózusan alacsony pontokból és a szöveges értékelésekből úgy látjuk, hogy az Élő Könyv olyan problémás üzenetet közvetít a gyerekek felé, amely nem egyezik a program céljaival, akkor beszéljünk vele a visszajelzésekről. A beszélgetés segíthet abban, hogy eldöntsük: egyszerű kommunikációs problémáról van-e csupán szó, vagy esetleg olyan mélyebb problémák állnak a háttérben, amelyek lehetetlenné teszik a könyvvel való együttműködést.

III. ISKOLAI ÉLŐ KÖNYVTÁR MAGYARORSZÁGON 2012 – 2016

Az első magyarországi Élő Könyvtárat 2001-ben szervezte az ötletgazda dán *Foreningen Stop Volden* civil szervezet a Sziget fesztiválon. 2003-ban átvette tőlük a szervezést a Budapest Európai Ifjúsági Központ, és onnantól kezdve a program az Európa Tanács standján kapott helyet, és vált a Civil Sziget egyik legnépszerűbb programjává. 2012-ben az Aktív Állampolgárság Alapítvány (AÁ) néhány önkéntese részt vett egy prágai nemzetközi képzésen, ahol az Élő Könyvtár módszer iskolai alkalmazásának lehetőségét mutatták be olasz és cseh civil szervezetek, és mivel a nemzetközi tapasztalok rendkívül biztatóak voltak, hazatérve megkeresték az Élő Könyvtár hazai „gazdájának” számító BEIK-et, hogy a szervezet segítségét kérjék egy magyarországi iskolai program beindításához.

2012 nyarán a BEIK és az AÁ egy három napos felkészítő tréninget szervezett az iskolai program iránt érdeklődő Élő Könyveknek, akik nagyrészt a BEIK évek alatt kialakult „katalógusából” kerültek ki, de akik mellé új önkénteseket is toboroztunk. A képzés előkészítésével párhuzamosan zajlott az iskolák megkeresése, és 2012 őszén kezdetét vette egy kísérleti pilot projekt. A pilot projekt négy hónapja alatt 8 iskola közel 300 tanulója beszélgetett az Élő Könyvekkel. Az iskolák nagy része budapesti középiskola volt, de már a pilot projekt ideje alatt is törekedtünk arra, hogy vidékre is elvigyük a programot, így jártunk Ócsán és Nyíregyházán is. Egyértelmű volt, hogy a vidéki Élő Könyvtárak csak úgy lesznek fenntarthatóak, ha azt helyi civil szervezetek szervezik, ezért a kezdetektől fogva törekedtünk a potenciális érdeklődőkkel való kapcsolatépítésre. Ilyen együttműködés kezdődött Nyíregyházán, Pécsen és Debrecenben is, ahol azóta helyi civil szervezetek szervezik az Iskolai Élő Könyvtárakat.

A diákok és a tanárok egyöntetűen pozitív visszajelzései alapján a 2012-es pilot projektet sikeresnek ítéltük, és a folytatás mellett döntöttünk. A rákövetkező négy évben szerveztünk:

- 43 Élő Könyvtárat középiskolákban
- 6 Élő Könyvtárat kollégiumokban
- 2 Élő Könyvtárat speciális nevelési igényű gyerekek iskolájában
- 2 Élő Könyvtárat hátrányos helyzetű gyerekek számára szervezett nyári táborban

- 3 Élő Könyvtár pedagógusok számára
- 3 Élő Könyvtár a Sziget Fesztiválon
- 2 Élő Könyvtár közösségi klubokban
- 2 Élő Könyvtár az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen
- 1 Élő Könyvtár általános iskolában

Ezekon kívül részt vettünk egy városligeti majálison, a VIII. Budapesti Emberi Jogi Fórumon, az Amnesty International emberi jogok világnapjára szervezett fesztiválján, egy faji megkülönböztetés elleni világnapon, a Hősök Tere Kezdeményezés „Heroikon” nemzetközi konferenciáján, valamint egy multinacionális nagyvállalat dolgozói számára szervezett emberi jogi napon.

Visszajelzések

Az Élő Könyvtárak túlnyomó részéről pontos visszajelzéseket kaptunk, mivel minden olvasót megkértünk, hogy töltsön ki egy értékelő lapot, ám voltak olyan alkalmak (pl. Sziget Fesztivál, majális), ahol a kevésbé kötött keretek miatt ezt nem tudtunk megtenni. A következőkben a rendelkezésünkre álló visszajelzéseket foglaljuk össze.

1. Az olvasók átlagéletkora

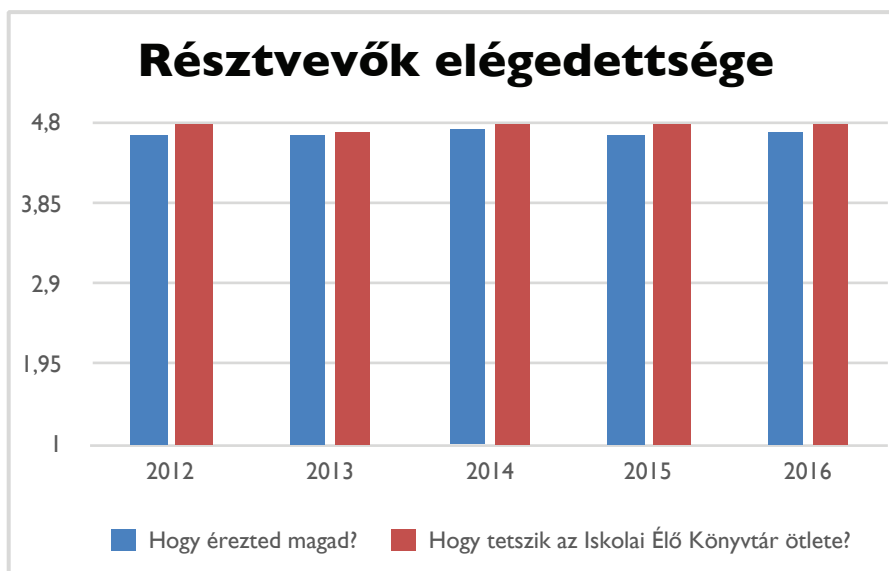

2. A kérdőívet kitöltő résztvevők száma

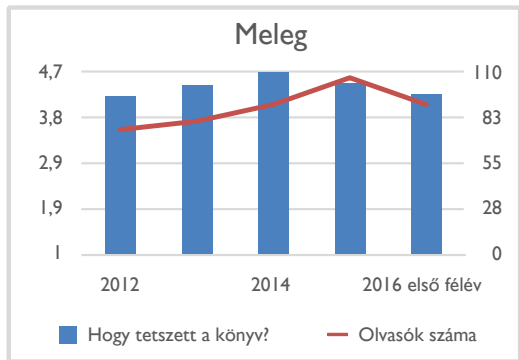
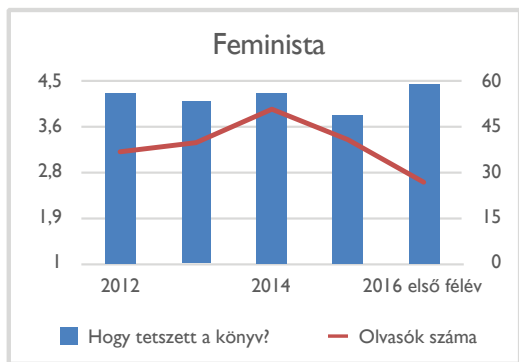
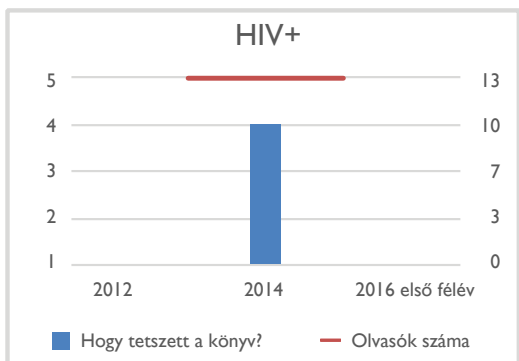

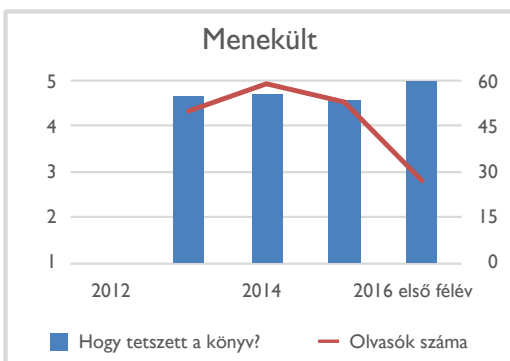
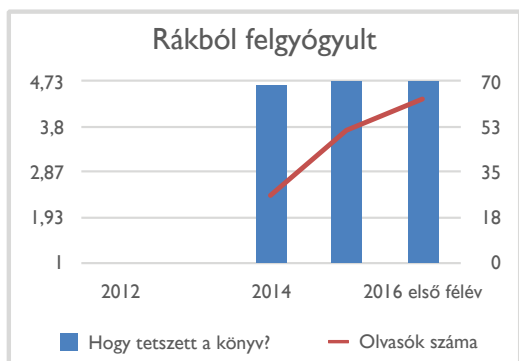
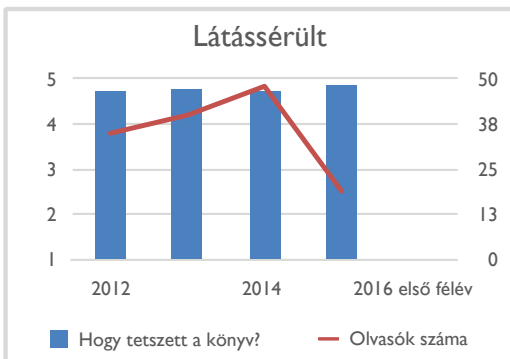
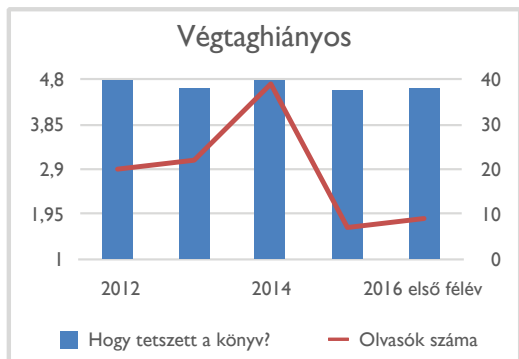
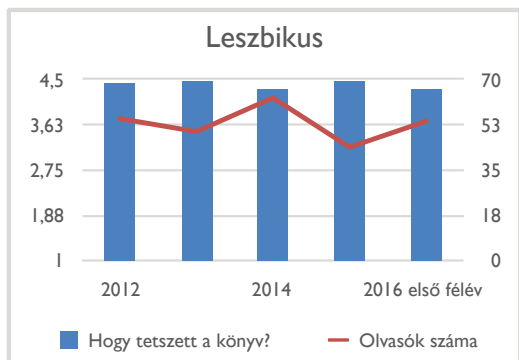
3. A résztvevők elégedettsége a programmal (1- nagyon rossz, 5- nagyon jó):

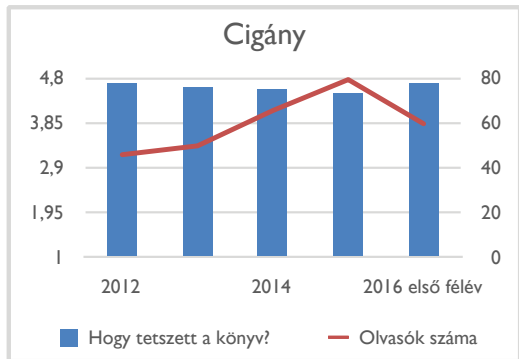
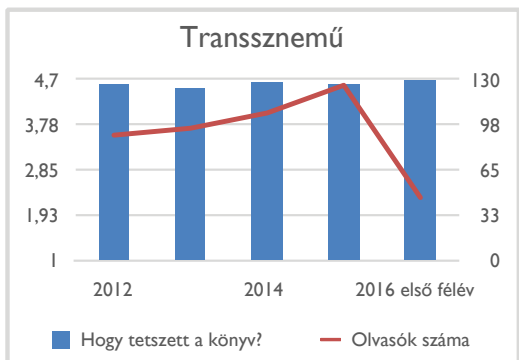
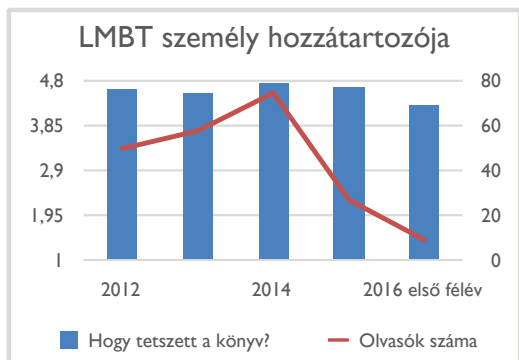

4. Az egyes könyvekkel való elégedettség (1 – egyáltalán nem; 5 – nagyon tetszett), valamint az adott évben a könyvekre jutó olvasók száma

A pontozásos értékelés mellett szöveges visszajelzést is kértünk a résztvevőktől. Azt kértük, válaszoljanak írásban is a *Hogy tetszik az Élő Könyvtár ötlete?*, illetve a *Hogyan érezték magukat?* kérdésekre. Ezek a visszajelzések alátámasztották azt, amit a tetszési index négyéves időszakra számított átlagából (4,68 – *Hogy érezted magad?*; 4,76 – *Hogy tetszik az Élő Könyvtár ötlete?*) sejteni lehetett, vagyis hogy a többség számára pozitív és intenzív élményt jelentett az Élő Könyvekkel való beszélgetés. Tipikusan a következő tényezőket emelték ki a diákok:

a) Olyan információkhoz juthattak, amikhez máshol nem

„Tetszett, mert amiket eddig nem tudtam, azt most tudom. Tudtam beszélgetni olyan emberekkel, akikkel mondjuk az utcán nem kezdek el.” (Petzelt József Szakközépiskola és Szakiskola, Szentendre)

„Nagyon tetszett. A fiatalabb korosztálytól (általános iskola 4. osztálya) kezdve bevezetném, mert sok fiatal diák csak az interneten lát vagy olvas téves információt.” (Zrínyi Miklós Gimnázium, Budapest)

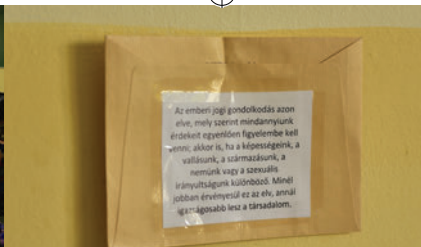
„Jó ötletnek tartom. Úgy gondolom, sokkal hatásosabb olyan emberek véleményét meghallgatni, akik személyesen érintettek a témában, mintha pl. a neten olvasnám egy cikkben.” (Vécsey János Leánykollégium, Budapest)

b) Olyan emberekkel találkozhattak, akikkel máshol nem

„Betekintést nyerhettünk olyan emberek életébe, akiket javarészt eltaszít a társadalom. Magunktól nem szívesen érdeklődtünk irántuk, viszont ez a lehetőség megfogott, és kedvet adott. Pozitív találkozás volt számomra.” (Madách Imre Gimnázium, Vác)

„Nagyon hasznos, hogy olyanokkal kerülhetünk kapcsolatba, akikkel nagy valószínűséggel soha nem beszélénk személyesen.” (Zrínyi Miklós Gimnázium, Budapest)

„Nagyon jó élmény volt olyan emberekkel beszélgetni, akikkel nem beszélek a mindennapokban.” (Kürt Alapítványi Gimnázium, Budapest)

c) Úgy érezték, a program hozzájárulhat ahhoz, hogy változtassanak az előítéleteiken, empátikusabbá váljanak

„Nagyon tetszik, így legalább tágul a látókörünk, és jobban értékelhetjük az életünket, vagy pont hogy segítenek útmutatás céljából!” (Corvin Mátyás Gimnázium és Műszaki Szakközépiskola, Budapest)

„Nagyon jó ötletnek tartom, hogy 'beskatulyázott' embereket próbáltok megismertetni velünk. Sok dolgot tudhatunk meg, és a véleményünk is változhat.” (Zrínyi Miklós Gimnázium, Budapest)

„Nagyon hasznos és érdekes a program, főleg ilyen időkben, amikor sok az előítélet az emberben, de már mernek nyitni ezekre a csoportokra. Csak így tovább!!!” (Illyés Gyula Gimnázium, Budaörs)

„Szerintem nagyon jó ötlet, hiszen könnyebb úgy változtatni az előítéleteken, ha találkozol egy olyan emberrel, akiről előítéletesen gondolkodtál” (Kürt Alapítványi Gimnázium, Budapest)

„Sok mindent meg lehet tudni, és lehet változtatni a véleményünkön.” (Bánki Donát Közlekedésgépészeti Szakközépiskola és Szakiskola, Budapest)

„Tanulságos, de egyben elgondolkodtató volt az összes könyv története.” (Corvin Mátyás Gimnázium és Műszaki Szakközépiskola, Budapest)

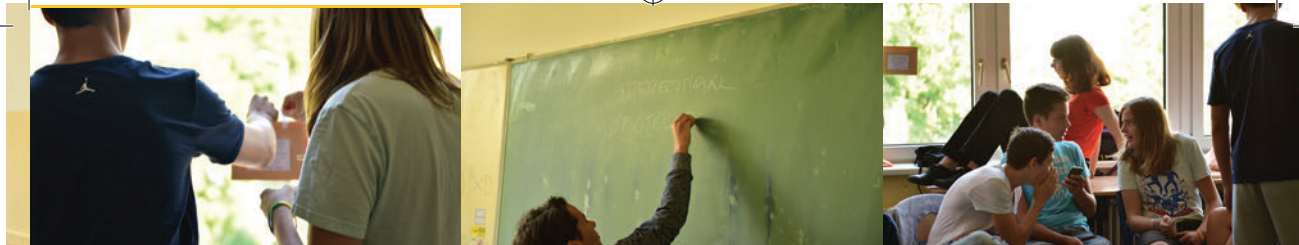
„Nagyon jó, mert így bárki más bőrébe bújhat pár percre” (Álmos Vezér Gimnázium és Általános Iskola, Budapest)

d) Úgy gondolták, hogy másoknak is részt kellene vennie egy Élő Könyvtáron

„Amennyire lehetséges, minél több emberhez el kellene, hogy jusson a könyvtár.” (Széchenyi István Gyakorló Kereskedelmi Szakközépiskola, Budapest)

„Hihetetlenül jó ötlet! Az összes gyereknek kéne ilyen foglalkozást tartani, hogy megtudják, mit éreznek ezek az emberek. EMPÁTIA!” (Zrínyi Miklós Gimnázium, Budapest)

„Nagyon jó ötletnek tartom, és véleményem szerint minden fiatalnak meg kéne őket hallgatnia, hogy könnyebben el tudja fogadni, és rájöjjenek, hogy senki sem különb a másiktól.” (Vécsey János Leánykollégium, Budapest)

„Minden iskolába kéne minimum 1x tartani egy ilyen, hogy megismerkedhessenek a fiatalok ezekkel a csoportokkal.” (Kürt Alapítványi Gimnázium, Budapest)

„Nagyon hasznosnak találom, hogy az újabb, előítéletekkel teli generáció is megismerje őket.” (Kispesti Deák Ferenc Gimnázium, Budapest)

e) Tetszett nekik az Élő Könyvek őszintesége, nyitottsága

„Szuper jó volt. Igazán őszinték voltak a könyvek, nem tartottak semmilyen kérdéstől sem. Egyedül az idő volt kevés.” (Zrínyi Miklós Gimnázium, Budapest)

„Nagyon jó volt, hogy mindenki nyíltan, kedvesen, kérdésekre "éhezve" várt minket, mesélt nekünk, beszélt velünk.” (Kürt Alapítványi Gimnázium, Budapest)

„Nekem nagyon tetszik, és tényleg fantasztikus, hogy ezek a könyvek felvállalják az életüket, történetüket.” (Álmos Vezér Gimnázium és Általános Iskola, Budapest)

„Köszönöm az összes könyvnek az őszinteséget! Nagyon jól esett, hogy bíztak bennem, és elmondták érzéseiket, gondolataikat!” (Kispesti Deák Ferenc Gimnázium, Budapest)

f) Érzelmileg megérintette őket az Élő Könyvtár

„Sok érdekes dolgot tudtam meg, megrázó és nagyon tanulságos élmény volt.” (Veres Pálné Gimnázium, Budapest)

„Hatalmas tapasztalat és élmény, nagyon élveztem.” (Kürt Alapítványi Gimnázium, Budapest)

„Köszönöm az élményt! Fantasztikus volt!” (Kispesti Deák Ferenc Gimnázium, Budapest)

„Nagyon érdekesnek tartottam, viszont szomorú volt megtudni, hogy milyen sanyarú sorsok is léteznek.” (Kispesti Deák Ferenc Gimnázium, Budapest)

„Hatalmas élmény volt.” (Corvin Máttyás Gimnázium és Műszaki Szakközépiskola, Budapest)

„Életem leghasznosabb 20 percei.” (Veres Pálné Gimnázium, Budapest)

„Zseniális.” (Kispesti Deák Ferenc Gimnázium, Budapest)

A kevés számú **kritikus megjegyzés** vagy az idő rövidségére vonatkozott, vagy arra, hogy mindössze három Élő Könyvet lehetett választani. Abból, hogy körülbelül megegyező számban merült fel ez a két vélemény, arra következettünk, hogy a 3x20perces időbeosztás megfelelő kompromisszum. Szintén az iskolai keretek jelentette korlátok miatt néhányan azt nehezményezték, hogy „nem fértek” oda azokhoz a könyvekhez, akikhez legjobban szerettek volna.

„Néha kevés volt a 20 perc.” (Zrínyi Miklós Gimnázium, Budapest)

„Valamit ki kéne találni, hogy a felosztás úgy legyen, hogy ahova szeretne menni az ember, oda eljuthasson.” (Zrínyi Miklós Gimnázium, Budapest)

„Nagyon tetszett, máskor is részt vennék ilyenek. Sajnos kevés volt az idő.” (Kispesti Deák Ferenc Gimnázium, Budapest)

„Sajnos nem minden könyvet tudtam kikölcsönözni amit szerettem volna.” (Bánki Donát Közlekedésgépészeti Szakközépiskola és Szakiskola, Budapest)

„Nagyon jó volt, csak kevés volt az idő.” (Bánki Donát Közlekedésgépészeti Szakközépiskola és Szakiskola, Budapest)

„Bárcsak több emberrel beszélgethettem volna, érdekelt volna még egy csomó.” (Veres Pálné Gimnázium, Budapest)

Érdemes megemlíteni, hogy voltak néhányan, akik az „Élő Könyv” kifejezést, vagy magát a koncepciót sértőnek találták az önkénteseinkre nézve.

„Pozitív, mert gondolom az embereket az előítéletek elkerülésére próbálják sarkalni, de ezzel egy kicsit ilyen különcnek tüntetik fel őket, ami engem például zavarna, holott ugyanolyan emberek, mint bárki más.” (Kispesti Deák Ferenc Gimnázium, Budapest)

„Nem annyira tetszik az elnevezés.” (Kispesti Deák Ferenc Gimnázium, Budapest)

„Nem kéne őket könyvnek hívni, mert degradáló.” (Ady Endre Gimnázium, Budapest)

A diákok mellett a minket vendégül látó tanárok is pozitívan fogadták a programot, ami nem csak abból derült ki, hogy sokan többször és több osztályhoz is visszahívtak minket, de néhányan szöveges visszajelzést is adtak:

„Nagyon tetszik, különösen, hogy ilyen kicsi csoportban lehet a beszélgetéseket folytatni. Szerintem ez órási esély.” (Illyés Gyula Gimnázium, Budaörs)

„Hihetetlenül klassz élmény volt, gyerekek szempontjából is zseniális, nem lehet nem bevonódni.” (Kürt Alapítványi Gimnázium, Budapest)

„Fantasztikus módszernek tartom a gyerekeknél - és felnőtteknél egyaránt!” (Veres Pálné Gimnázium, Budapest)

„Nagyon jó ötlet, a gyerekekhez közelebb kerülhetnek ezek a csoportok.” (Kispesti Deák Ferenc Gimnázium, Budapest)

„Nagyon jó dolog. Hálásan köszönöm!!” (pedagógus az etikatanárok számára szervezett Élő Könyvtáron)

Az Iskolai Élő Könyvtár módszer hatékonyságának empirikus vizsgálata

A szubjektív benyomások mellett szerettük volna tudni, hogy képes-e az Iskolai Élő Könyvtár tényleges változást kiváltani az olvasók előítéletességét illetően, ezért 2013-ban szociálpszichológiai módszertani háttérrel, a csoportközi kontaktus elméletbe ágyazva kutatást végeztünk 105 diák bevonásával.

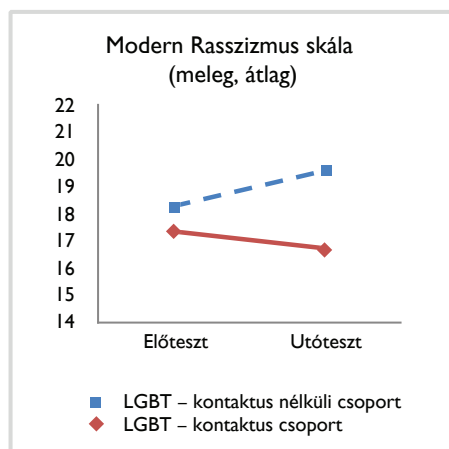
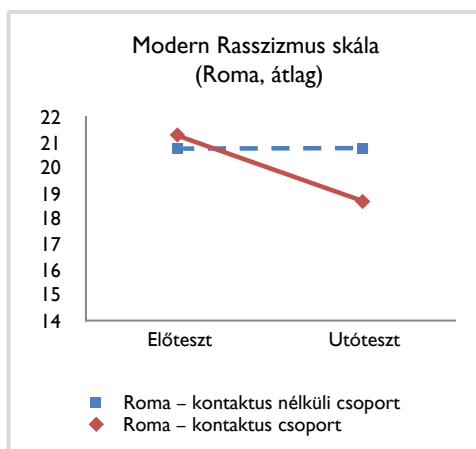
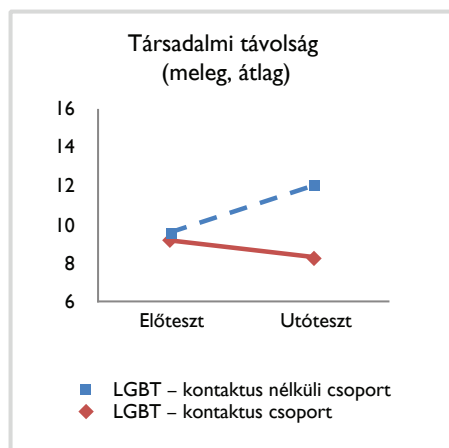
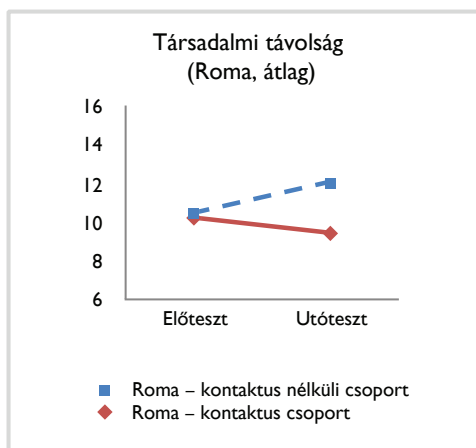
A diákok előítéletes attitűdjét kétféle mérőeszkővel (az élő könyvtár kontextusához adaptált társadalmi távolságot felmérő Bogardus- féle skálával, valamint egy szintén adaptált Modern Rasszizmus Skálával – MRS) mértük fel. Az első mérést a bevezető, érzékenyítő óra elején végeztük, majd a könyvtárfoglalkozás után, a feldolgozó-levezető órát megelőzően a diákok ismét kitöltötték ugyanazt a kérdéssort

tartalmazó tesztet. A kérdőívek a cigány és meleg csoportokkal szembeni előítéletre irányultak, azonban kitöltötték azt azok a diákok is, akik kontaktusba kerültek a program során ezzel a két csoporttal és azok is, akik más élő könyveket választottak, így tehát a kontaktus nem történt meg.

Az eredmények tükrében azt tapasztaltuk, hogy az Élő Könyvtár program során a roma és meleg emberekkel kapcsolatos előítéletek szignifikánsan csökkentek mind a két skála esetében azokban az esetekben, ha az adott csoportokkal létrejött a csoportközi kontaktus.

Így tehát elmondható, hogy az Élő Könyvtár hatékony módja az előítélet-csökkenésnek, ahogyan ezt a két vizsgált csoport (roma, meleg) esetében találtuk.

A kutatás alapján publikált eredeti, angol nyelvű cikk elérhető a következő hivatkozással¹².

Merre tovább?

Mivel az Iskolai Élő Könyvtár iránti igény az évek során folyamatosan növekszik, törekvésünk folyamatosan az, hogy kapcsolatot létesítsünk minél több olyan civil szervezettel, akik szerveztek már Élő Könyvtárat, vagy tervezik ilyen esemény szervezését. Ezekkel a partnerszervezetekkel közösen megkezdtük egy országos Élő Könyvtár hálózat kiépítését.

Az építkezés fontos eleme az országos Élő Könyvtár Fórum, amely első alkalommal 2016 októberében kerül megszervezésre, és reményeink szerint ezt követően évente ismétlődik majd. A Budapesti Európai Ifjúsági Központon keresztül az Európa Tanács továbbra is a hálózat aktív tagjaként segíti a koordinációt, részt vesz a minőségbiztosításban és a képzésben, valamint biztosítja az Élő Könyvtár program hazai és nemzetközi intézményi hátterét.

A BEIK nemzetközi mandátumából adódóan a további célok között szerepel egy hasonló hálózati együttműködés megteremtése európai szinten. Az Európa Tanács tagországaiiban, és azon túl is, számos és sokszínű módon került megvalósításra az Élő Könyvtár módszertana, ezért küldetésünknek érezzük mindezt egy európai tudásközpont formájában elérhetővé tenni a potenciális szervezők és felhasználók számára.

¹² Orosz, G., Bánki, E., Bóthe, B., Tóth-Király, I., Tropp, Linda R.: Don't judge a living book by its cover: Effectiveness of the Living Library intervention in reducing prejudice toward Roma and LGBT People <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jasp.12379/abstract>
Journal of Applied Social Psychology 2016, doi: 10.1111/jasp.12379

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Nem létezne Élő Könyvtár könyvek és olvasók nélkül, ezért szeretnénk szívből köszönetet mondani minden önkéntesünknek, akik századszorra is ugyanolyan nyitottsággal és érdeklődéssel fogadták az őket kikölcsönzők kérdéseit, mintha életük első könyvtárában vennének részt. Köszönjük az őszinteségeket, a lelkesedéseket, és azt, hogy hittetek benne: egy kicsivel békésebb, igazságosabb helyé lehet tenni a világot, ha esélyt adunk arra, hogy jobban megismerjük egymást.

Szeretnénk köszönetet mondani minden olvasónknak, amiért vették a bátorságot, és szembe mertek nézni saját előítéleteikkel. Köszönjük, hogy kíváncsiak, érdeklődők, érzékenyek és együttérzőek voltatok. Mi, könyvtárosok és Élő Könyvek is legalább annyit tanultunk tőletek, mint amennyit ti a könyvektől.

Végül, de nem utolsósorban köszönjük az Élő Könyvtárat vendégül látó pedagógusoknak, szakembereknek és iskolaigazgatóknak, hogy bizalmat szavaztak a programnak.

I. melléklet: Értékelő kérdőív a diákok részére

AZ ISKOLAI ÉLŐ KÖNYVTÁR ÉRTÉKELÉSE

KEDVES OLVASÓ!

KÖSZÖNJÜK, HOGY SZÁNSZ EGY KIS IDŐT ARRA, HOGY KITÖLTSD EZT A RÖVID KÉRDŐÍVET. A KÉRDŐÍV ANONIM, ADATAIDAT BIZALMASAN KEZELJÜK.

1/ *Életkorod:*

Nemed:

2/ *Hogy érezted magad az Élő Könyvtárban? Karikázd be a megfelelő számot!*

1—2—3—4—5 (1= nagyon rosszul, 5= nagyon jól)

Megjegyzés:

3/ A könyvek értékelése

Első kölcsönzés

A könyv címe:

Hogy tetszett a könyv? 1—2—3—4—5

(1= egyáltalán nem, 5= nagyon tetszett)

Megtudtál-e valami újat a könyvtől? Mit?

Hogyan változott meg a véleményed erről a csoportról?

Második kölcsönzés

A könyv címe:

Hogy tetszett a könyv? 1—2—3—4—5

(1= egyáltalán nem, 5=nagyon tetszett)

Megtudtál-e valami újat a könyvtől? Mit?

Hogyan változott meg a véleményed erről a csoportról?

Harmadik kölcsönzés

A könyv címe:

Hogy tetszett a könyv? 1—2—3—4—5

(1= egyáltalán nem, 5= nagyon tetszett)

Megtudtál-e valami újat a könyvtől? Mit?

Hogyan változott meg a véleményed erről a csoportról?

4/ Hogy tetszik az Élő Könyvtár ötlete? 1—2—3—4—5
(1= egyáltalán nem, 5= nagyon tetszik)

Megjegyzés:

5/ Milyen könyvekkel bővítenéd a katalógust?

KÖSZÖNJÜK SZÉPEN!

2. melléklet: Példa bevezető órára

Bevezető óra

Az óra célja

- Az iskolai Élő Könyvtár program bemutatása
- A diszkriminációval kapcsolatos alapfogalmak tisztázása
- A könyvek iránti érdeklődés felkeltése, kérdések megfogalmazása a címekhez kapcsolódóan

Előkészítés: A székeket rendezzük egy nagy körbe, a terem közepét hagyjuk üresen (a padokat általában a terem szélére kell tolnunk ahhoz, hogy megfelelően nagy kört tudjunk kialakítani a székekből). Lehetőleg mindenki lássa egymást.

Bemutakozás, bevezetés az iskolai élő könyvtár programba

5 perc

Cél: a tanulók tájékoztatása a programról

Eszközök: prezentáció fényképekből; fényképek az Iskolai élő könyvtár

Facebook oldalán találhatóak:

<https://www.facebook.com/IskolaiEloKonyvtar>

Miután röviden bemutatkoztunk, egyezzünk meg a kölcsönös tegeződésben a diákokkal, majd kérjük meg őket, hogy mondják el sorban a keresztniveiket. Ezután kérdezzük meg tőlük, hogy mit tudnak az élő könyvtárról; mit gondolnak, mi lehet az; majd arról is beszéljünk, hogy kik lehetnek könyvek (diszkriminált csoportok tagjai) és miért.

Röviden ismertessük az Élő Könyvtár programot, mondjuk el, hogy a könyvek az iskolába is el fognak jönni, és erre az eseményre készülünk fel ebben az órában. Mutassuk be az élő könyvtár menetét és beszéljük meg a felmerülő kérdéseket.

Gyakorlat az alapfogalmakkal

15 perc

Cél: a tanulók megértsék a diszkriminációval kapcsolatos fő fogalmakat, és megbeszéljük, hogy a mi társadalmunkban kiket ér diszkrimináció és milyen formában

Eszközök:

- 4 meghatározás (előítélet, sztereotípa, diszkrimináció, egyenlőség) 4 közepes méretű borítékra
- a fenti szavakból minden diáknál 1-1 (azaz összesen 4 db személyenként)
- a tanárnál/facilitátornál lista a diszkrimináció fajtáiról.
- tábla, kréta/filc

1. A borítékokat, rajtuk a meghatározásokkal jól megközelíthető és látható helyre tesszük a tanteremben, ismertetjük a feladatot, majd kiosztjuk a diákoknak a 4-4 fogalmat tartalmazó cetlit. A diákoknak az a feladata, hogy a kapott kis cetliket a megfelelő borítékokba helyezték be. Ha nem biztosak benne, hogy az adott szó hová való, akkor abba tegyék bele, amelyik a legközelebb áll az elképzeléseikhez.

Ha készen vannak, akkor röviden megbeszélhetjük a következőket:

- Nehéz volt-e megtalálni, melyik cetli hová való?
- Ha igen, ha nem, miért?

Ezután egyesével megbeszéljük az egyes definíciókat, tisztázzuk a felmerülő kérdéseket, kételyeket, és megnézzük, hányan találták el, hogy melyik fogalom melyik definícióhoz tartozik. Ha rossz megoldással találkozunk, koncentráljunk arra, hogy mindenki megértse, melyik fogalom mit jelent.

2. Elmondjuk a diákoknak, hogy miután tisztáztuk, mit jelent az előítélet, a sztereotípa és a diszkrimináció, most megbeszéljük, hogy kiket is érintenek ezek a jelenségek. A megbeszélésnél elsősorban a diszkriminációra fókuszálunk, mert az előítéletekkel és a sztereotípiákkal a társadalom sokkal szélesebb rétegei szembesülnek.

3.

Első változat: Kérjük meg a diákokat, hogy közösen gyűjtsék össze, hogy a saját csoporttagjaikkal kapcsolatban (középiskolások, fiatal fiúk, fiatal lányok, budapestiek, vidékiek, az adott osztály tagjai az iskolán belül, pl. „10C”-sek, stb.) milyen sztereotípiák léteznek, miket gondolhat róluk egy olyan ember, aki nagyon távol áll a csoportjuktól és nincs személyes kapcsolata velük. Az összegyűjtött ötleteket írjuk fel a táblára, ha csak negatívak vannak, akkor kérjük meg a diákokat, hogy pár pozitívát is gyűjtsenek össze. Aztán kérjük meg őket, hogy tegye fel a kezét az, akire mindegyik igaz a felírt sztereotípiák közül (ilyenkor általában egyikük sem teszi fel a kezét), majd hogy ki az, akire egy igaz (ilyenkor több kéz emelkedik a magasba), ki az akire kettő, három, és így tovább. Minél magasabb számot mondunk, annál kevesebb diák fogja feltenni a kezét.

Ezek után elmondhatjuk nekik, hogy a más csoportokkal kapcsolatos sztereotípiák is „csoomagban érkeznek”, pedig általában az emberekre személyesen biztosan nem jellemző mind, csak 2-3.

Azt is kérdezzük meg tőlük, hogy mit gondolnak, ha valaki ilyen sztereotípiákkal rendelkezik róluk, akkor az befolyásolja-e majd a viselkedésüket velük szemben. Itt kérhetünk, hogy meséljenek konkrét példákat, vagy ha nem jut eszükbe ilyen, akkor mi mondjuk néhány helyzetet.

Második változat: Kérjük meg a diákokat, hogy soroljanak fel diszkriminált csoportokat, és írjuk fel a táblára az ötleteiket. Megkérdezzük azt is, hogy pontosan milyen hátrányok érhetik ezeket az embereket. Igyekezünk minél konkrétabb példákat gyűjteni. Ha nem jönnek ötletek, akkor kérdésekkel segítsünk, pl. vajon ugyanannyit keres-e az adott csoporthoz tartozó személy; ugyanannyi esélye van-e előléptetésre; meg tud-e házasodni; lehet-e gyereke; sértegetik-e az utcán; stb. Azt is kérdezzük meg, hogy vajon tudják-e az adott csoportot érő diszkrimináció nevét, és ezeket is írjuk fel. Tegyük fel segítő kérdéseket annak érdekében, hogy a listánkon szereplő diszkriminációk, „izmusok” nagy része szóba kerüljön.

ALAPFOGALMAK

Sztereotípa

Leegyszerűsített és széles körben elterjedt általánosítás egy közösség tagjairól. Az ilyen általánosítás az egyéni különbségeket nem veszi figyelembe.

Pl.: „Az olaszok mindig tésztát esznek.”

Előítélet

Egy csoport tagjaival szembeni negatív értékítélet. Általában olyankor alakul ki, ha nem kapunk a valóságnak megfelelő információt a csoportról, vagy ha nincs személyes jó tapasztalatunk velük.

Pl.: „Az arabok terroristák.”

Diszkrimináció

Egy csoport tagjaival szembeni igazságtalanság, hátrányos megkülönböztetés, kirekesztés. Egyéni vagy társadalmi szinten is megvalósulhat.

Pl.: A leszbikusok nem házasodhatnak.

Egyenlőség

Az emberi jogi gondolkodás azon elve, mely szerint mindannyiunk érdekeit egyenlően figyelembe kell venni; akkor is, ha a képességeink, a vallásunk, a származásunk, a nemünk vagy a szexuális irányultságunk különböző. Minél jobban érvényesül ez az elv, annál igazságosabb lesz a társadalom.

AZ ELŐÍTÉLETEK ÉS DISZKRIMINÁCIÓ FAJTÁI

Származással kapcsolatos diszkrimináció

Rasszizmus

Az a meggyőződés, mely szerint bizonyos származású, bőrszínű emberek magasabb rendűek a másoknál.

Pl.: "A fehér ember magasabb rendű."

Antiszemitizmus

Előítélet, vagy diszkrimináció a zsidó vallású vagy származású emberekkel szemben, amely vallásos meggyőződések, és/vagy negatív sztereotípiákból indul ki.

Xenofóbia

Külföldiekkel vagy idegenekkel szembeni gyűlölet vagy tőlük való félelem. Pl.: félelem az ukránoktól

Nacionalizmus

Az a meggyőződés, mely szerint a saját *nemzetünkhöz* tartozó emberek értékesebbek a más származásúaknál.

Pl.: az Angliában dolgozó magyarok elégedjenek meg a legrosszabb munkákkal

Szexuális kisebbségekkel kapcsolatos diszkrimináció

Homofóbia

A meleg, leszbikus vagy biszexuális emberekkel kapcsolatban érzett gyűlölet vagy félelem.

Pl.: „A meleg tanárok megrontják a gyerekeket.”

Heteroszexizmus

Az a meggyőződés, mely szerint a heteroszexuális emberek értékesebbek a nem heteroszexuálisoknál. Ez a meggyőződés diszkriminációhoz vezethet és súlyos igazságtalanságok forrása.

Pl.: „A heteroszexuális szülők alkalmasabbak a gyerekeknevelésre”

Transzfóbia

A transzneműekkel kapcsolatban érzett gyűlölet vagy félelem.

Biológiai nemhez kapcsolódó diszkrimináció

Szexizmus vagy hímsovinizmus

Nőkkel szembeni előítélet, diszkrimináció.

Pl.: A nők ugyanazért a munkáért gyakran kevesebb pénzt kapnak.

Egyéb

Korizmus (angolul ageism)

Az a meggyőződés, mely szerint az egy bizonyos korban lévő emberek értékesebbek a más korúaknál. A korizmus általában a fiatalokat és az időseket érinti hátrányosan.

Épizmus (angolul ableism)

Fogyatékkal élőkkel szembeni előítélet, diszkrimináció

Diszkrimináció-barométer

15 perc

Cél: a gyakorlat célja, hogy diszkriminációval kapcsolatos helyzeteket vizsgáljunk meg az áldozat szemszögéből és a diákok megfogalmazhassák a helyzetekkel kapcsolatos véleményüket

Eszközök: 1-10-ig számok A/4-es papírokon, a szituációk és a kérdések külön lapon a tanárnál

1. A papírokat egy hosszú sávban sorban a padlóra helyezzük, úgy, hogy egyik végén az „1”, másik végén a „10” szerepeljen. Elmondjuk, hogy ennél a feladatnál nincs jó vagy rossz válasz, azt szeretnénk, hogy mindenki elmondhassa a véleményét. Ha a beszélgetés során valakinek megváltozik a véleménye, helyzetet változtathat.

2. Előre kiválasztunk 2-3 szituációt, majd egyesével felolvassuk őket. A tanulóknak azt kell eldönteniük, hogy mennyire rossz a példában szereplő személynek az, ami történik vele. Az 1 azt jelenti, egyáltalán nem rossz, a 10 azt, hogy szinte elviselhetetlenül rossz. Minden szituáció felolvasása után tartunk néhány másodperc szünetet, amíg a tanulók megtalálják a helyüket.

3. Kérdezzük meg néhány diákot hogy mi volt az oka a helyválasztásuknak. Igyekezzünk az egyenes két végén és a közepén állóktól is véleményeket meghallgatni. Ha sokan állnak egy helyen, akkor többeknek a véleményét is kérdezzük meg közülük.

A megbeszéléshez használjuk fel a szituációk után olvasható kérdéseket.

Tipp: Nyugodtan válasszunk olyan szituációkat, melyek feltételezésünk szerint megosztják az osztály, és nem mindenki ért egyet velük kapcsolatban. Így izgalmasabb és élénkebb párbeszéd jöhet létre.

Érdekes beszélgetés szokott például kialakulni Margó vagy Lili és Tamás példájából, ez utóbbi általában a fiúkat és a lányokat osztja meg.

Az igazán élénk beszélgetéshez Berci és Peti példáját ajánljuk.

Szituációk a diszkrimináció-barométer gyakorlathoz

Tamás és Lili ikrek, és ugyanabba a gimnáziumi osztályba járnak. Mindketten elég jók matekból, és szívesen mennének a megyei matematikaversenyre, de csak egy diák mehet. A matematikán Tamást választotta ki kettejük közül, mert szerinte a fiúknak jobbák a matematikai képességeik.

(Megjegyzés a tanárnak: Itt az az elképzelés jelenik meg, hogy a biológiai nem meghatározza az adott személy intellektuális és kognitív képességeit, ami a szexista gondolkodás egy formája, és gyakran diszkriminációhoz vezet. Jelen esetben Lili esik egy lehetőségtől, pusztán azért, mert lány. A megbeszélésnél fontos a résztvevőket megerősíteni abban, hogy Lili és Tamás is menni akarnak a matematikaversenyre. A beszélgetésben nagyon fontos szót ejteni arról, hogy milyen területek lehetnek még, ahol a szülők mást és mást várnak Tamástól is Lilitől, és hogy a diákoknak milyen személyes élményeik vannak ezzel kapcsolatban.)

Érte-e valamelyiküket diszkrimináció?

Milyen előítélet vagy sztereotípa jelenhet itt meg?

Mi másban szenvedhet még hátrányt Lili?

Milyen érzés lehet ez Lilinek? És Tamásnak?

Ti tapasztaltatok már hasonlót?

El tudjátok-e képzelni fordítva a helyzetet?

Mit csinálhatott volna másképp a tanár?

Te mivel segíthetsz a Lilihez hasonló helyzetben lévő lányoknak?

Margó cigány származású lány. Az iskolába menet gyakran betért a boltba, hogy vegyen magának egy péksüteményt. Nemrég azonban észrevette, hogy a biztonsági őr folyamatosan követi, figyel, és egy alkalommal még a táskáját is kipakoltatta, ráadásul az osztálytársai szeme láttára. Margó azóta nem szívesen megy be a boltba.

(Megjegyzés a tanárnak: Ez a példa a származás alapján történő diszkriminációról szól. Érdekes arra helyezni a hangsúlyt a megbeszélésnél, hogy ha általánosságban elítéljük a cigányokat, akkor olyan egyéneket, gyerekeket is elítélünk, akik igazából semmi rosszat nem csináltak, és ez igazságtalan.

Annál a kérdésnél, hogy akkor is követnék-e a biztonsági őrök, ha nem lenne cigány, felmerülhet, hogy a biztonsági őrök általánosságban bizalmatlanok a gyerekekkel szemben, különösen, ha csoportosan jönnek be a boltba. Ekkor vissza lehet utalni arra, hogy a rasszizmus is ugyanolyan rossz az áldozatoknak, mint az, ha más csoporttagsága – pl. fiatal, diák – miatt ér valakit igazságtalanság.)

Érte-e Margót az adott helyzetben diszkrimináció?

Milyen előítélet vagy sztereotípa jelenhet itt meg?

Milyen érzés lehet Margónak? Milyen hatással lehet rá?

Akkor is követné-e a biztonsági őr Margót, ha nem látszana rajta, hogy cigány?

Mit lehetne tenni, hogy Margó jobban érezze magát?

Te hogyan segíthetnél neki az osztálytársaként?

Hogyan tudna egy tanár segíteni?

Berci és Peti titokban szerelmesek, de a kapcsolatukat a szülei és a barátaik előtt is titkolniuk kell. Peti nagyon fél attól, hogy a szülei kitagadnák, ha tudomást szereznének Berciől, Berci pedig attól tart a leginkább, hogy ha kiderülne az iskolában, hogy mi van köztük, akkor óriási balhé lenne belőle, és mindenki csúfolni kezdené őket.

(Megjegyzés a tanárnak: Ez a példa a homofóbiával kapcsolatos, konkrét diszkrimináció nem jelenik meg a példában, csak az esélye áll fenn.)

Az osztályoknál eddig kétféle tipikus véleményt tapasztaltunk: az egyik az volt, hogy nem olyan rossz nekik, egyszerűen csak ne beszéljenek róla. Ilyenkor elmélyíthetjük a beszélgetést, ha rávilágítunk, hogy milyen gyakori téma a barátok között a szerelemi élet, és mennyi mindemből kimarad így az, akinek egy ilyen fontos témával kapcsolatban kell titkolóznia. Arra is gyűjthetünk példákat, hogy Berci és Peti mennyi mindent nem csinálhat nyilvánosan, ami más párok esetén teljesen természetes.

A másik tipikus válasz az, hogy nem igazi barátok az osztálytársai, keressenek más barátokat, akik elfogadják őket. Ilyenkor érdemes utalnunk arra, hogy a tinédzser kori öngyilkosságokat leggyakrabban meleg fiatalok követik el, és hogy nem az áldozat felelőssége, hogy elfogadó közeget találjon a maga számára.

Mindig gondoljunk arra is, hogy az osztályban is nagy valószínűséggel van nem heteroszexuális ember.)

Megalapozott lehet-e Peti és Berci féjelme?

Milyen előítélet vagy sztereotípa jelenik itt meg?

Mi lenne másképp, ha a példában Berci és Petra szerepelne? Miért?

Mi lenne másképp, ha a példában Petra és Marcsi szerepelne? Miért?

Milyen helyzetekben kell másképp viselkednie Bercinek és Petinek, mint egy heteroszexuális párnak?

Te hogyan segíthetnél nekik, ha az osztálytársuk lenné?

A felnőttek mit tehetnek?

Kriszti születése óta mozgássérült, ezért kerekesszékkal kell közlekednie. Észrevette, hogy az emberek sokszor másképp viszonyulnak hozzá, mint a többi gyerekhez. Sokan megnézik őt az utcán, indokolatlanul hangosan szólnak hozzá, vagy úgy kezelik, mintha értelmi fogyatékos lenne.

(Megjegyzés a tanárnak: Ez a példa a fogyatékosokkal szembeni diszkriminációval kapcsolatos. Kérdéses, hogy diszkriminációnak minősül-e, ami Krisztivel történik.)

Éri-e Krisztit diszkrimináció?

Milyen előítélet vagy sztereotípa jelenhet itt meg?

Milyen nehézségei lehetnek még Krisztinek?

Te hogyan segíthetnél neki, ha az osztálytársa lenné?

Mi javíthatna a Krisztihez hasonló gyerekek helyzetén?

Chong kínai származású, szüleivel 5 éve élnek Magyarországon. Chong jól tud már magyarul és az osztálytársai teljesen elfogadják őt. Chong néha mégis fél egyedül az utcán, különösen azóta, hogy egy kopaszra nyírt, feketébe öltözött alak fenyegetően rákiabált, hogy mit keres itt Magyarországon.

(Megjegyzés a tanárnak: Ez a példa is a származás alapján való diszkriminációval kapcsolatos, főként a xenofóbiával. Érdeemes párhuzamokat vonni a rasszizmussal, és rávilágítani, hogy nem csak a külföldi származásúak tapasztalhatnak ehhez hasonló gyűlöletbeszédet.)

Van-e alapja Chong félelmének?

Milyen előítélet vagy sztereotípa jelenhet itt meg?

Mit gondolsz, milyen gyerekeknek lehet még hasonló félelmük, mint Chongnak?

A magyarokat hol érheti ehhez hasonló kellemetlen élmény?

Hogyan lehetne segíteni Chongnak?

Te hogyan segíthetnél neki, ha az osztálytársa lennél?

Hogyan tudna a tanár segíteni?

Ismerkedés a könyvcímekkel

15 perc

Cél: a könyvek iránti érdeklődés felkeltése, kérdések megfogalmazása a címekhez kapcsolódóan

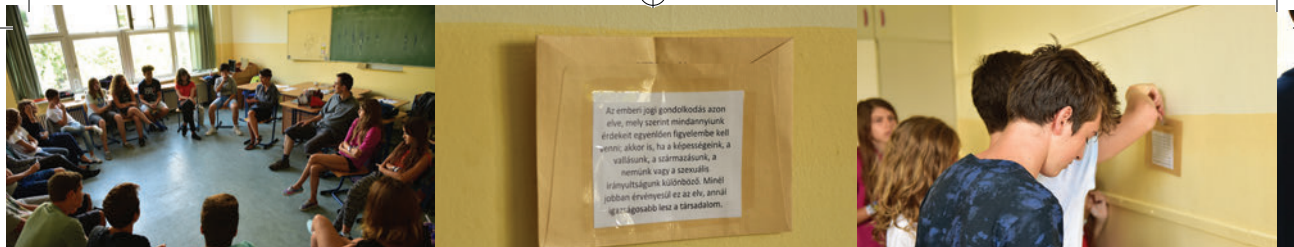
Eszközök: a könyvcímek egy-egy A/5-ös lapon

1. Elmondjuk, hogy a könyvek olyan csoportok tagjai, amelyekkel szemben gyakoriak az előítéletek, és a könyvtár célja az, hogy a tanulók jobban megismerhessék a csoportok egy-egy képviselőjét, és megkérdezhessék tőlük, amire kíváncsiak. Elmondjuk, hogy a könyvtárban azokat a könyveket érdemes választaniuk, amelyek a leginkább érdeklik őket; vagy amelyekről a legkevesebbet tudnak.

2. Felírjuk a táblára a könyvcímeket, felolvassuk őket és megbizonyosodunk róla, hogy a tanulók tudják, mit jelentenek az egyes szavak.

3. Megkérdezzük:

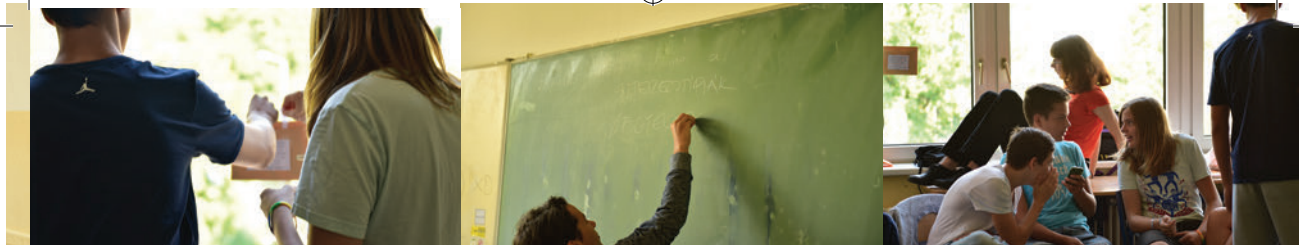
- Melyikről tudtok a legtöbbet?
- Melyikről a legkevesebbet?
- Melyik csoport képviselőivel találkoztatok már?
- Az utcán?
- Az iskolában?
- A baráti körötökben?
- Milyen hatása lehet annak, ha valamelyik csoportnak a képviselőjével még soha nem beszélgettetek, vagy csak negatív élményetek van vele?

4. Kitevesszük a könyvcímeket a kör közepére, és megkérjük a tanulókat, hogy körülbelül hármassával alkossanak csoportokat és válasszanak 1-1 könyvcímet, lehetőleg azt, akivel szívesen beszélgetnének. Az sem baj, ha többen kerülnek egy csoportba, de azért ne legyenek nagyon különbözőek a csoportlétszámok.

5. A csoportok feladata, hogy fogalmazzanak meg minimum 3 kérdést az általuk választott könyvcímhez, és írják fel a papírra. Biztassuk őket, hogy minden olyan kérdést tegyenek fel, amire kíváncsiak, még akkor is, ha esetleg tartanak tőle, hogy bántó lehet a kérdés vagy a megfogalmazás. Egyedül az fontos, hogy ne bántó szándékkal tegyék fel a kérdést a könyveknek.

6. Ha megvannak, akkor csoportonként hangosan felolvassák a címet és a kérdéseket. A többiek javasolhatnak még egyéb kérdéseket, melyek szintén felkerülnek a papírra. Ha nem világos vagy esetleg bántó a kérdés, akkor segíthetünk pontosítani, átfogalmazni.

3. melléklet: Példa levezető órára

Levezető óra

Az óra célja

A levezető óra során alkalmat teremtünk arra, hogy a diákok felelevenítsék és megosszák egymással, amit tanultak, kiderüljön, változott-e véleményük a könyvek által képviselt csoportokról. Érdemes információt adni arról is, hol tudhatnak meg többet az Élő Könyvtár kapcsán felmerült témákról, és mit tehetnek ők a diszkrimináció ellen.

Előkészítés: A székeket rendezzük egy nagy körbe, a terem közepét hagyjuk üresen (a padokat általában a terem szélére kell tolnunk ahhoz, hogy megfelelően nagy kört tudjunk kialakítani a székekből). Lehetőleg mindenki lássa egymást.

Hova állsz?

10 perc

Cél: bemelegítés, az élőkönyvtárral kapcsolatos élmények felelevenítése, érzelem- és véleménykifejezés

Eszközök: egy-egy papírtábla vagy lap „egyetértek” illetve „nem értek egyet” feliratokkal

1. Tegyük le az „egyetértek” és a „nem értek egyet” feliratokat a terem két, egymással szemben lévő sarkába úgy, hogy a két papír között a résztvevők el tudjanak helyezkedni.

2. Mondjuk el a tanulóknak, hogy az Élő Könyvtárral kapcsolatos állításokat fogunk felolvasni, és kérjük meg őket, hogy minden állítás után helyezkedjenek el a teremben egy képzeletbeli skála mentén az „egyetértek” és a „nem értek egyet” feliratok közt, aszerint, hogy mennyire értenek egyet az adott állítással. Jelezzük, hogy az egyes állítások után szóban lesz lehetőségük bővebben kifejezni a véleményüket, és hogy a beszélgetés során megváltoztathatják a helyzetüket, ha változott a véleményük. Minden állítás felolvasása után tartsunk néhány másodperc szünetet, amíg a tanulók megtalálják a helyüket.

3. Kérdezzünk meg néhány diákot, hogy mi volt az oka a helyválasztásuknak, illetve kérjünk tőlük példákat. Érdeemes megkérdezni a szélsőséges álláspontok képviselőit, és a bizonytalanokat is.

- Nehéz volt betartani a könyvtár szabályait.
(Ha vannak, akik nem emlékeznek rá, hogy mik voltak a szabályok, akkor a többiek segítségével elevenítsük fel őket.)
- Megfelelőek voltak a körülmények az olvasáshoz.
- Olyanok voltak a könyvek, mint amilyenre számítottam.
- Nehéz volt feltenni azt a kérdést, ami igazán érdekelt volna.
- Megtudtam, amire kíváncsi voltam.
(Röviden kitérhetünk rá, hogy mi az, amit nem tudtak meg, pedig kíváncsiak voltak rá. Arra is kérhetünk konkrét példákat, hogy mi az, amire kíváncsiak voltak, és sikerült is megtudniuk.)
- Meséltem az élő könyvtárról olyannak, aki nem vett részt.
(Röviden megkérdezhetjük, hogy kinek – általában a szüleinek – és hogy mit szóltak hozzá)
- Szívesen beszélgetnék még élő könyvekkel.

Plakátkészítés a könyvekről

25 perc

Cél: a könyvekkel kapcsolatos élmények feldolgozása, megosztása egymással.

Eszközök: könyvcímek; a 4 kérdés a táblán; a plakátkészítéshez A2-es papírok, tollak, filcek, színes ceruzák

1. A könyvcímeket írjuk fel cetlikre vagy vigyük magunkkal a könyvtárnál is használt könyvcímeket, és tegyük középre, a kérdéseket nagy betűkkel írjuk fel a táblára. Mondjuk el a tanulóknak, hogy ez a feladat azért is fontos, mert a segítségével azok is képet kaphatnak egy-egy könyvről, akik személyesen nem olvasták.

2. Kérjük meg a diákokat, hogy gondoljanak arra a könyvre, akit olvastak, és akiről szívesen készítenének plakátot. Hagyjunk egy kis időt arra, hogy mindenki felidézhesse magában az élményeit. Majd kérjük meg őket, hogy válasszák ki azt a címet a terem közepén lévők közül, akire gondoltak, és ez alapján alkossanak

csoportokat. Egy picit kaotikus helyzet szokott ilyenkor kialakulni, de néhány perc várakozással és kis segítséggel általában sikerül az 5-7 csoport kialakítása. A túl nagy létszámú csapatokat vagy osszuk ketté (ilyenkor 2 ugyanolyan című plakát fog készülni), vagy kérjük meg őket, hogy menjenek át néhányan egy másik csapathoz.

3. Kérjük meg a csoportokat, hogy helyezkedjenek el egy-egy asztalnál, vagy a földön, és adjunk nekik egy-egy A/2-es papírlapot, filctollakat és színes ceruzákat. A feladatuk az lesz, hogy a táblán olvasható kérdéseket, szempontokat megválaszolva készítsenek plakátot az adott könyvről. A rajzolás megkezdése előtt hasznos lehet együtt feleleveníteni, hogy mit jelent a sztereotípa és a diszkrimináció.

- Egy információ, amit a könyvtől tudtál meg.
- Milyen sztereotípiáknak nem felelt meg a könyv?
- Milyen példákat hallottál diszkriminációra? – ha mesélt ilyesmit a könyv, nem mindegyikük szokott vagy tud
- Mi az, amit mindenkinek tudnia kéne az adott csoportról?

Lehet írni és rajzolni is; az a lényeg, hogy a csapat be tudja majd mutatni a többieknek a könyvet a plakát alapján. Adjunk 10-15 percet a beszélgetésre, írásra és rajzolásra; félidőben, illetve 2 perccel az idő lejártá előtt figyelmeztessük a diákokat.

4. Kérjük meg minden csoportot, hogy jöjjön ki a táblához és röviden mutassa be a poszterét a többieknek.

Te jössz!

10 perc

Cél: tudatosítani a tanulóknak, hogy ők is tehetnek a diszkrimináció ellen

Eszközök: Olyan szervezetek (egyesületek, alapítványok, önkéntes-lehetőségek) listája, amelyek a könyvek által képviselt csoportokhoz kapcsolódnak. Az Iskolai Élő Könyvtár szervezőinek gyűjtése a www.facebook.com/IskolaiEloKonyvtar oldalon megtalálható. Érdekes a listát helyi szervezetekkel kiegészíteni, illetve olyanokkal, amelyekkel az iskola már kapcsolatban áll.

1. Elmagyarázzuk a tanulóknak, hogy mindannyian tehetünk az egyenlőségért, és küzdhetünk a diszkrimináció ellen, ez közös felelősségünk.

2. Kezdeményezzünk ötletrohamot két kérdés alapján:

- Mi az, amit szerinted TE tehetsz az egyenlőségért, a sokszínű, befogadó társadalomért?
- Hogyan csökkenthetjük az iskolán belül a diszkriminációt, az előítéleteket, a sztereotipizálást?

Biztassuk a tanulókat, hogy minél konkrétabb ötletekkel álljanak elő. Ha túl általános egy ötlet, kérjünk pontosítást, példákat. Minden ötletet írjunk a táblára.

3. Ezután ismertessük velük, milyen szervezetekhez fordulhatnak, ha további információt szeretnének egy-egy kérdésről, csoportról, vagy önkénteskedni szeretnének. Ajánljuk az Iskolai Élő Könyvtár projekt facebook-oldalát is.

*Az óraterveket összeállította:
Horváth Éva és Vida Júlia*

A gyerekek és fiatalok emberi jogi neveléséhez további gyakorlatokat találhat a következő kézikönyvekben:

Kompasz Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez

Letölthető PDF formátumban:

http://www.mobilitas.hu/kompasz/kezikonyv/kezikonyv_pdf

Kiskompasz – Kézikönyv a gyermekek emberi jogi neveléséhez

Letölthető PDF formátumban:

http://www.coe.int/t/dg4/eycb/Library/Hungarian_en.asp

"Te is más vagy, te sem vagy más" képzők könyve : ötletek, segédletek, módszerek és gyakorlatok fiatalok és felnőttek informális, iskolán kívüli interkulturális neveléséhez

Letölthető PDF formátumban:

http://www.coe.int/t/dg4/eycb/Library/Hungarian_en.asp

4. melléklet – Összefoglaló információs anyag iskolák számára

Iskolai Élő Könyvtár

MI EZ?

Az Iskolai Élő Könyvtár egy egyedülálló, interaktív iskolai program, amely csökkenti a résztvevők előítéleteességét, erősíti a demokratikus értékek és emberi jogok iránti elkötelezettségét, valamint elősegíti a diákok közti szolidaritás kialakulását, erősíti az egyéni különbségek tiszteletét. Az előítéletek csökkentésével az Iskolai Élő Könyvtár segít megelőzni az iskolai kirekesztést és erőszakot.

HONNAN SZÁRMAZIK?

Az Élő Könyvtár koncepciója 2000-ben született meg Dániában; egy fiatalokkal foglalkozó civil szervezet valósította meg először egy fesztiválon. Az Európa Tanács hamarosan felfigyelt a módszerre, intézményes támogatásának és a szervezők kreativitásának köszönhetően az Élő Könyvtár már rengeteg helyre eljutott a világon, és iskolák, konferenciák, vásárok, fesztiválok, ifjúsági események programjának részévé vált.

HOGYAN MŰKÖDIK?

Az Iskolai Élő Könyvtár a személyes találkozás és beszélgetés eszközével mérsékli az előítéleteket és az ezekből fakadó kirekesztést. A szociológiában kontaktuselmélet néven ismert elmélet szerint a különböző társadalmi csoportok közötti távolságtartást és ellenségeskedést leginkább az csökkenti, ha a csoportok tagjai valódi, személyes interakcióba kerülhetnek egymással. Az Iskolai Élő Könyvtár erre ad lehetőséget rugalmas, de mégis szabályozott keretek között, az iskolában.

Az Iskolai Élő Könyvtárban, akárcsak egy hagyományos könyvtárban, az olvasók kikölcsönözhetnek egy-egy könyvet, majd miután olvasták és visszahozták, kivehetnek egy másikat. Az egyetlen különbség, hogy az Élő Könyvtárban a könyvek olyan társadalmi csoportok tagjai, melyeket sztereotípek, előítéletek, megbélyegzés, diszkrimináció sújt. Az olvasás a könyv és olvasója között zajló személyes párbeszéd, mely során az Élő Könyvek többek között a diszkriminációról való személyes tapasztalataikat is megosztják az olvasókkal.

HOGYAN ZAJLIK?

Az Élő Könyvekkel való találkozást - a beszélgetések során szerzett élmények megfelelő beépítése érdekében - egy 45 perces előkészítő foglalkozás előz meg, majd egy 45 perces értékelő óra követ. A három foglalkozást optimális esetben egy-egy hét választja el egymástól.

A kölcsönzés egy iskolai osztály és 10-14 Élő Könyv részvételével zajlik 90 percben, a tanulók létszámtól függően 2-3 fős csoportokban olvassák az Élő könyveket. Egy beszélgetés 20 percig tart, így a foglalkozás ideje alatt a tanulóknak három diszkriminált csoport képviselőjével nyílik lehetőségük beszélgetni.

MIÉRT JÓ A DIÁKOKNAK?

A program fejlesztő hatással van a diákok kulcskompetenciákra, elsősorban a szociális kompetenciára. A szociális kompetencia elemei közé tartoznak például az ember önmagával szembeni elvárásai, az ezekhez szükséges önbizalom, a pozitív szemléletmód, a tolerancia, a fejlett kommunikáció. Azzal, hogy a diákok egy személyes beszélgetés során maguktól az érintettektől értesülnek a kisebbségi csoporttagsággal járó hátrányokról, az Élő Könyvtár fejleszti az empátiás készséget, felkelti az őszinte érdeklődést az eltérő kulturális értékek iránt, a pozitív szerepmódel felmutatásán keresztül pedig hozzájárul a kisebbségekhez tartozó diákok önismeretének fejlődéséhez.

A program kiválóan alkalmas a NAT által meghatározott kiemelt fejlesztési területek, úgymint az önismeret, az európai azonosságtudat, valamint az egyetemes kultúra fejlesztésére is. Egy környezetvédő Élő Könyvvel való beszélgetés hatékony eszköze lehet például a környezeti nevelésnek, egy gyógyult drogfüggő vagy volt étkezési zavaros személyes történetén keresztül pedig a testi és lelki egészséggel kapcsolatos pozitív attitűdök kialakítását segítheti elő.

MIÉRT JÓ AZ ISKOLÁNAK?

- csökkenti az előítéletességet, így segít megelőzni az iskolai kirekesztést és erőszakot;
- elősegíti a diákok közti szolidaritás kialakulását;
- pozitív szerepmódelket nyújt a kisebbségekhez tartozó diákok számára;
- a társadalmi problémákról szerzett tapasztalati tudás összekapcsolható az elméleti tananyaggal;
- a program kitűnően beilleszthető bármely pedagógiai programba és az iskolák mindennapi életébe

MIRE VAN SZÜKSÉG AZ ISKOLAI ÉLŐ KÖNYVTÁRHOZ?

A program lebonyolításához két 45 perces, illetve egy összevont 90 perces tanóra van szükség. Az Iskolai Élő Könyvtár különösen jól beilleszthető például osztályfőnöki, társadalomismeret-, etika-, történelemórák tanmenetébe, de az egészségnapok, sportnapok is kitűnő keretet adhatnak a foglalkozásoknak.

MIT TEGYEK, HA MEGTETSZETT?

Ha diák vagy, és szeretnéd, hogy az osztályod részt vegyen a programban, beszélj az osztályfőnököddel, mutasd meg neki ezt a tájékoztatót, és kérd meg, hogy hívja meg az Élő Könyvtárat az iskolába.

Ha Ön pedagógus, és felkeltette érdeklődését a program, vegye fel a kapcsolatot az Európa Tanács Budapesti Európai Ifjúsági Központjával (1024 Budapest, Zivatar u. 1-3. Tel: +36 1 4381060 E-mail: BudapestSecretariat@coe.int).

